

ԳԷՈՐԳ ՄԵՍՐՈՊ

ՄՐՏԱԲԱՅ ԻՕՄՔԵՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԻՆՆԱՄԵԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Ս Ո Ֆ Ի Ա

Տպագր. Պ. Պալըզեան

1932

ԳԷՈՐԳ ՄԵՍՐՈՊ

ՄՐՏԱԲԱՅ ԽՕՄԳԵՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԻՆՆԱՄԵԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Ս Ո Ֆ Ի Ա

Տպագր. Պ. Պալըզնեան

1932

ՄՐՏԱԲԱՅ ԽՕՍՓԵՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ,

Քեզ կ'ուզվեմ խօսքս, աւելի ճիշտ, սրտէ սիրտ կ'ուզեմ խօսակցիլ Քեզ հետ, լսէ՛ քու մէկ զաւկիդ անկեղծ արտայայտութիւնը:

Տասնեւօթ տարի է կ'ապրիմ նոր շրջան մը. 1915ի հայ մտաւորականներու ջարդէն հրաշքով միայն ազատուած, Վարուժանի, Չօկիւրեանի, Շահրիկեանի, Զաքարեանի, Մարգարտի և ուրիշներու հետ՝ թուրք ստիկանական ցանկերուն մէջ անցած, տարադրութենէն աւիսներ առաջ փնտռուած, բախտին մէկ խաղովը իբրև Գէորդ Մեսրոպ աներոջս ձերբակալութեամբ ու դէպի Այաշ քսոցորումով ես ինքս փրկուած, վաղանցուկ ձերբակալութիւններէ ետք լուրջ միջնորդութիւններու շնորհիւ ազատ թողուած, թուրք գեհնէն դուրս եկեր եմ ու կ'ապրիմ ցարդ: Այն օրէն՝ Գրամը Սիլասիի բանտէն ազատ թողուած օրերէս՝ ուխտեր եմ միմիայն Քեզ համար ապրիլ, նուիրել Քեզ իմ նոր կեանքի օրերը: Իբրև ընտանիքի հայր, իբրև ամուսին, իբրև անհատ իմ պարտքերը նկատեր եմ երկրորդական, աւագ պարտքս նկատելով Քե՛զ ՇԱՌԱՅԵԼ:

Ձեմ գիտեր ո՛րքան կրցեր եմ հաւատարիմ մնալ իմ

ուխտին, ո՛րքան կրցեր եմ իսկական ծառայութիւն մը բերել Քեզ, բայց կը ցանկամ Քու անկաշկանդ դատողութեանդ յանձնել, գնահատութեանդ թողուլ ինչ որ ջանացեր եմ ընել: Եթէ սխալ գործած եմ այդ, իմ յանցանքն է, իմ տկարութեան վերագրելի, անփորձութեան կամ ագիտութեան արդիւնք, իսկ ինչ որ գնահատելի ու գեղեցիկ, օգտակար ու արդիւնաւոր ցոյց տուած եմ, այդ իմ ցեղային առաքինութեան, հայրերէս ժառանգած յատկութիւններուն, Քո՛ւ, հայ ցեղի՛դ կը պարտիմ, իբրեւ ամէնէն տկար, ամէնէն աննշան մէկ զաւակդ:

Հայ ժողովու՛րդ, Դուն պիտի ըլլաս իմ դատաւորը: Ընչա՛ է, իբրեւ հայ մտաւորականներէն մին, դարերէ ի վեր իր անշնորհք ու անարժան ցեղակիցներէն՝ մէկ քանիններէն հալածուած, անգոսնուած, զրպարտուած, մասնուած ու սպաննուած հայ մտաւորականներու փաղանդին է՛ն բախտաւորներէն մէկը, աննշանը, ես ալ իմ ճամբուն վրայ հանդիպեր եմ հալածիչներու, զրպարտիչներու, սեւացնողներու և իմ քայլերուս առջև թու՛մք ու ամբարտակ կանգնող ցեղակիցներու, բայց ես ճակատաբաց Քեզ պիտի բանամ իմ սիրտը, Քեզ պիտի ըսեմ թէ ի՞նչ ուզեցի ընել, ի՞նչ և ի՞նչպէս ըրի, ու ի՞նչ արդիւնք ստացայ: Հրապարակային սրտաբաց յայտարարութիւն մը, համարատուութիւն մը մէկ զաւակիդ կողմէ:

Հայ ժողովուրդ, գի՛եզ կ'երեւակայեմ Քու ամբողջութեանդ մէջ, գիտեմ որ Քու մէջ կրնան գտնուիլ և կան իմ անձը բամբասողները, իմ գործն անտեսողները, զիս վարկաբեկել ցանկացողները, բայց կը հաւատամ թէ լացի 2—3 անձերէ, գուցէ և առանց բացառութեան, անոնք բոլորը անգիտակից ու սխալ համոզում գոյացուցած անձեր են, թերեւս անոնք ալ նոյնքան ազգային պաշտականութիւն մը կատարելու ցանկութեամբ լեցուած են, «ոչ գիտեն զինչ գործեն»: Անոնք եթէ գիտնան ամէն ինչ, եթէ ծանօթ ըլլար անոնց բոլորը, հաւանաբար պիտի չվարուէին ու չվարուին այնպէս, ինչպէս գործած են ու կը գործեն:

ՀԱՅ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէնէն առաջ դաւանանքս լսէ, համոզումս՝ խոր՝
գիտակցական:

Ազգային դաւանանքս է ամէնէն առաջ և ամէնէն
վեր. մեր փրկութիւնը ազգային դաստիարակութեան մէջն է:

Թող չփոփոսան ականջիդ. հայ վարժապետի մը խօսքն
է աս, ան իր չորս պատերէն դուրս աշխարհ՝ չի ճանչ-
նար, այդպէս տեսեր ու լսեր է, այդպէս պիտի համոզ-
ուած մնայ:

Այս փոփոսութիւնն ու բացատրութիւնն իսկ իմ համո-
զումին զօրաւոր փաստ են. ուրեմն երիտասարդ մը ի՞նչ
որ տեսեր ու լսեր է, ինչ դաստիարակութիւն որ ստա-
ցեր է, ըստ այնմ ալ կը մնայ ու կը գործէ:

Իսկոր դարերը, բոլոր օրէնսդիրները, բոլոր ընկե-
րային սիսդէմները ճանչցած են դաստիարակութեան զօ-
րութիւնը. սերունդ մը ինչպէս որ կրթուի, այնպէս
դուրս կուգայ ցեղը, ազգը կամ պետութիւնը: Ինչ նը-
պատակ հետապնդէ դաստիարակութիւնը, այդ նպատակը
կը դառնայ ցեղի մը, ազգի մը, պիտութեան մը գիմա-
գիծը: Անուրանալի ճշմարտութիւն է աս:

Ի՞նչ կ'ուզենք մենք իբրեւ ժողովուրդ, իբրեւ ցեղ,
իբրեւ ազգ, ինչի՞ կը ձգտինք. ձուլուի՞լ մարդկային հա-
լոցներու մէջ: Իբրեւ մարդ, իբրեւ կենդանի անհատ ապ-
րի՞լ, այսինքն ծնիլ ու աճի՞լ միայն, օր մ'ալ հոգ
դառնալու համար հիւլէօրէն: Այդ ժխտումն է ցեղային
միութեան, եթէ ցեղ մըն ենք ուրոյն, եթէ ազգ մըն
ենք առանձին, ուրեմն ունինք մեր ցեղային ազգային
անհատականութիւնը: Պիտի պահենք մեր գոյութիւնը
իբրեւ հաւաքականութիւն. եթէ այո՛, պէտք է ապրինք
իբր այդ: Իբրեւ ազգային ուրոյն հաւաքականութիւն,
մեր պահպանման համար առաջին ու միակ միջոցը ազ-
գային դաստիարակութիւնն է:

Դատախարակութիւնն՝ ոչ թէ միայն 5էն, 7էն մինչև 11, 12 տարեկան հասակին տրուած կրթութիւնը, այլև 12էն մինչև 18-20 տարեկանին աւանդուած, միջնակարգ կրթութիւնը: Անկից անդին, համալսարանական, բարձրագոյն, քեմիկ կրթութիւնը խոշոր դերը չի կատարեր ասիւքան որքան միջնակարգ՝ երկրորդական կրթութիւնը:

Տուէք ցեղի մը 12-18 տարեկան երկսեռ աղաքը դատախարակի մը ձեռքը, այդ ցեղը դուրս պիտի գայ այնպէս ինչպէս որ ուզէ դատախարակը: Եթէ այդ դատախարակութիւնը կրօնական է, մոլեռանդ է, այլամերժ, ետասէր կամ բռնակցի երկրպագու, ցեղն ալ պիտի դառնայ մոլեռանդ, այլամերժ, ետամուլ կամ բռնակալ, իսկ եթէ այդ դատախարակութիւնը անկրօն է, բնապաշտ, այլամէր, համբերատար, ցեղն ալ իր կարգին նկարագիրը այդ գիծերէն մին կամ մէկ քանին պիտի ցուցադրէ:

Մեր ժողովուրդը այսօրուան միճակին մէջ ցրուած հօտ մըն է, տարտղնած, որ ականջ պիտի տայ ամէն պտտահական ձայնիւ: Գայլ մ'անգամ կրնայ զինքը համոզել, հրաւիրել, իր որջը տանիլ՝ եթէ այդքան համբաւատարութիւն կարենայ ցուցնել ան:

Այս ցրուած բազմութիւնները, առատ որս ու միտ զօրաւոր ստամոքսներու, հայ պահելու, կարելի եղածին չափ կորուստէ, ձուլումէ դերժ պահելու համար առաջին միջոցը ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆ է:

Արտասահմանի մէջ հայը իր ինքնութիւնը չկորսնցնելու համար հարկ է որ սերտ կապերով զօդուած ըլլայ Մայր Հայրենիքին, ամուր կառչի իր հայրենի աւանդութիւններուն, սովորութիւններուն, բարքերուն: Հայ լեզուն ու կրօնը, հայ գրականութիւնն ու պատմութիւնը, հին յիշատակները, փառքերն ու պարտութիւններու յոյզը ժառանգութիւնն են, զոր ունին չորս հովերուն ցրուած հայերը և այդ ժառանգութեան պահպանումով միայն պիտի կրնան յաւերժացնել իրենց հայեցի նկարագիրը:

Այդ ժառանգութիւնը, հայ ոգին ու նկարագիրը ո՞ւր աւելի կարելի է անաղարտ պահել և աւանդել յաջորդ սերունդներուն, քան Հայ Դպրոցին մէջ:

Այս համոզումով, այս ոգիով ու այս նպատակով հիմնուած հաստատութիւն մը ուղեցի որ ըլլայ Մեսրոպեան ձեմարանը:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՁԵՄԱՐԱՆԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

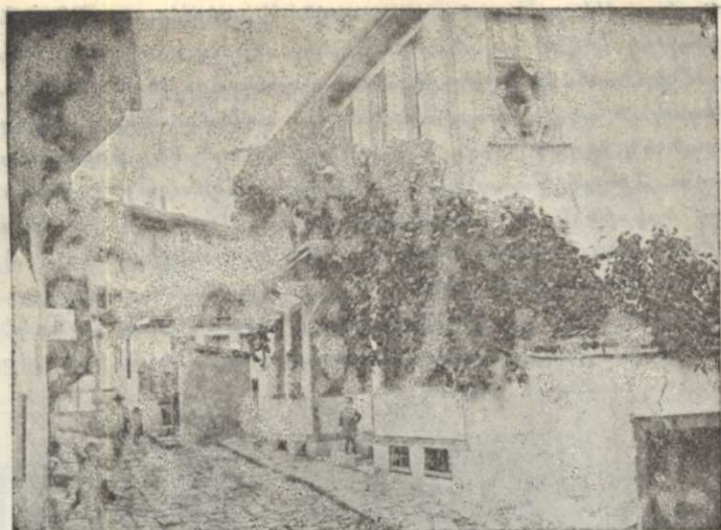
1. — Գաղափարը. — Հայկ. Միջնակարգ կրթութեան նոր հաստատութիւն մը հիմնելու գաղափարը առաջին անգամ ունեցած ենք Պոլիս, քանի մը մտաւորականներ: Դեռ 1912էն անմիջապէս յետոյ Պոլսոյ իմ պաշտօնակիցներէն Դանիէլ Վարուժանի, Տիգրան Չէօկիւրեանի, Ռուբէն Սիւակի, Տայեան վրժ.ի հիմնադիր Օր. Պայծառ Տայեանի և իմ միջև եղան կարգ մը խորհրդակցութիւններ, թուրքահայաստանի յարմար մէկ կեդրոնին մէջ հիմնելու, գործակցական հիմունքներով, Միջնակարգ գիշերօթիկ վարժարան մը: 1914ին այս գաղափարը այնքան հառունցած էր մեր մէջ և այնքան խանդավառուած էինք, որ որոշեցինք գործի սկսելու համար անձամբ ուսումնասիրել երկիրը. Չէօկիւրեան և ես յանձն առինք մեր ծախքերով, 1914ի դպրոց. արձակուրդի ամիսներուն մեկնել Հայաստան, Չէօկիւրեան պիտի չըջէր Մեծ Հայքը և Կովկասը, Տրապիզոն-Էրզրում-Երեւան-Էջմիածին-Թիֆլիս-Պաթում գիծով, իսկ ես Փոքր Հայքը՝ Սամսոն-Ամասիա-Սեբաստիա-Կիրասոն գիծով: Որոշած էինք նաև յաջորդ տարին փոխանակել մեր ուղիները, և ապա մեր եղբակացութեանց համաձայն ընտրել յարմար վայրն ու գործելու եղանակը:

Մեկնեցանք երկուքս ալ 1914 Յուլիս-Օգոստոսին, բայց դժբախտաբար ընդհ. պատերազմն ու զօրակոչը ար-

գիւղացի մեր գործը և ստիպուեցանք կէս թողուլ զայն ու դառնալ Պոլիս: Այնուհետեւ Տարագորութիւնն ու ընկերներու սպանդը քար մը դրաւ մեր գաղափարին վրայ: Վերապրող երկու հոգիներս, ես և Օր. Պայծառ, պատե-րազմին մէջ ալ պահեցինք մեր յոյսն ու խանդավառու-թիւնը և ուխտեցինք իրականացնել մեր գաղափարը, մե-զի գաղափարակից ունեցանք ուրիշ մէկ երկու հոգի եւս, որոնցմէ մին էր Օր. Վերգինիա Մարգարեան՝ պատրաս-տուած միտք մը: Տարաբախտաբար Օր. Պայծառ անողոք հիւանդութեամբ մը մեռաւ, դեռ մեր յոյսերը չիրակա-նացած. բայց իր վերջին շունչը աւանդեց իր գաղափա-րի ընկերներուն անունը տալով: Վրայ հասան 1922ի դառն տարիները, երբ թուրքահայը անգամ մը եւս ձեռք առաւ տարագորութեան ճամբան, փոթորիկը զինքը տա-րադնեց ամէն ուղղութեամբ:

2. Պուլկարահայ Տարագիրներ. — Բախտը զիս ձգեց Պուլկարիա, ուր հաստատուելով Ֆիլիպէ, Հայ Տարագրե-լոց կեդր. Յանձնախումբին անդամ դարձայ: Լծուած այդ գործին, իբրեւ քննիչ պատուիրակ, իբրեւ Ատենադպիր, չրջեցայ գրեթէ ամբողջ Պուլկարիան, մօտէն տեսնելու հայ տարագիրներն ու անոնց կարիքները: Այդ քնն. պտոյտներուս միջոցին տեսայ որ մեր ժողովուրդը շու-տով պիտի կրնայ իր հացը ձարել, բայց անկարող պիտի ըլլայ իր աղաքը հայ կրթել: Պուլկար կառավարութիւնը արգելած էր զաղթ. հայերը բնակիլ գլխաւոր քաղաքնե-րուն մէջ, որով ցրուած էին անոնք երկրին ամէն կող-մերը, յետ ընկած վայրեր, ուր նախապէս հայ գաղութ չկար, հետեւաբար և հայ եկեղեցի ու հայ դպրոց չկային: Ուրեմն նոր սերունդին ապագայնացման վտանգը ակ-նեբեւ էր: Ու և է տեղէ եկած օգնութիւնները՝ սակայն՝ միմիայն սովահար անհատներուն պատառ մը չոր հացն էին. կրթութիւն մտածող և օգնութեան հասնելու մտա-ծումը չկար:

Ահա մեր տարագիր հայերու այս կացութիւնը ծնաւ

Ճեմարանի Ֆիլիպեի շենքը

Իմ մէջ հին դաղափարին իրադործման մղումը, թէև օտար հողի վրայ ու միս մինակ, Հազիւ 2-3 ամսուան բնակիչ Պուլկարիոյ, ևս ձեռնարկեցի գիշերօթիկ միջնակարգ վարժարան մը բանալու արտօնութիւնը ձեռք բերելու համար։ Այս գործին յաջողութեան համար ինձ կողան տեղացի հայ և պուլկար, նոյնիսկ ամերիկացի միսիոնար բարեկամներ և 1922 Դեկտ. ի վերջերը արտօնութիւն ստացայ բանալու Մեսրոպեան Ճեմարանը Ֆիլիպեի մէջ։ Շէնք գտնելու դժուարութիւնները պահ մը ծանր արդեւքներ դարձան, բայց կրցանք յաղթել անոնց և 1923 ին բացինք պաշտօնապէս մեր երկսեռ, գիշերօթիկ վարժարանը Ֆիլիպեի մէջ։

3. Առակեցութիւն եւ Ուսում. — Ճեմարանի հանդիսաւոր բացումէն յետոյ, առաջին իսկ տարին աշակերտներու թիւն էր 5 գիշերօթիկ և 100 ցերեկեայ, երկսեռ,

ատոնց թիւը յաջորդ տարին ըարձրացաւ 20 դի-
շերոթիկ և 150 ցերեկեայ: Ճեմարանը շուտով աչքի զար-
կաւ իր առճմիկ կրթութեան, կարգապահութեան շնորհիւ:
Տեղական ազգ. վարժարանները համեմատաբար խճող-
ուած են պուլիկ. լեզուի դասերով և հայերէնը իբրև օտար
լեզու միայն կ'աւանդուի: Մինչդեռ Ճեմարանը՝ օգտուե-
լով երկրին կրթ. օրէնքներէն, իբրև մասնաւոր ձեռնարկ
և ոչ համայնքային հաստատութիւն, աւելի ազատ կը
մնար: Մեսրոպեան Ճեմարանի համբաւն ու ազդեցու-
թիւնը օրէ օր զգալի կը դառնար, երբ Բ. տարուան կէ-
սին իսկ սկսաւ անոր դէմ կործանարար հալածանք մը:

Ճեմարանի ֆիլիպէի աւակներու խումբ

2. Դպրոցին փակման պատճառները. — Այդ հալածանքը
սարքուած էր տեղացի մէկ քանի հայերու և պուլիկար
ազգայնամուլ կրթ. քննիչի մը կողմէ: Հետեւեալ պատ-
ճառները գլխաւոր ազդակները եղան հալածանքին:

ա) Նախանձը եւ քննադատութիւնը. — Մ. Ճեմարանին
 և ազգ. վարժարանին միջև յայտնի տարբերութիւնը
 պատճառ դարձաւ որ Ֆիլիպէի մէջ կարգ մը հայ ծնողներ
 աւելի ևս քննադատեն ազգ. վարժարանն ու իր հոգա-
 բարձութիւնը, ուսուցչութիւնը ևն., օրինակ ցոյց տալով
 Ճեմարանը: Այս պարագան զայրոյթը գրգռեց անոր վա-
 րիչներուն, որոնք մղուեցան խուլ պայքարի:

բ) Նիւբական կարծեցեալ Շահգուրծումի պատրուակ-
 ցեւ. — Հոս պէտք է յիշենք որ վարժարանին անտեսական
 գեանի վրայ մէկ երկու յաջողութիւնները, ստացած նը-
 պատոները, աւելի ևս գրգռեցին հակառակորդներու նա-
 խանձը: Ճեմարանի անօրէնը անձնապէս բարեկամ ըլլա-

Տֆր. Ֆ. Ու. Մեքալըմ

ով Պոլսոյ միսիոնարներէն Տֆր. Ֆ. Ու. Մեքալըմի, այս
 վերջինը երբ Ճեմարան կ'այցելէ, խորապէս կը զարմա-

նայ ձեռք բերուած յաջողութեան վրայ և իր գնահատանքի իրրեւ արտայայտութիւն՝ Պոլիս դարձին իր բարեկամներէն Պըքսթըն եղբայրներուն կը դրէ նիւթական նըսպատ մը յատկացնել ձեմարանին: Մէյըրս Ֆընտի այս պատուական անձերը, միշտ Տքթ. Ֆ. Մէքալըմի միջոցաւ կը յատկացնեն գումար մը, զոր ձեմարանի տնօրէնութիւնը ստանալուն պէս կը յատկացնէ 4—5 որբերու տարեթոշակին, զանոնք նկատելով Մէյրս Ֆրնսի սաները: Անոնց լուսանկարներն ու կենսագրութիւնք կը ղրկէ կեդրոն: Յաջորդ տարին, երբ Բ. տարեթոշակի համար դիմում կը կատարուի, կը յայտնեն թէ ղրկուած գումարը իրրեւ գնահատանք նուէր մըն էր ձեմարանի տնօրէնին և ոչ թէ տարեվճար մը. արդէն Մէյրս Ֆընտը այդ տարին իր գործը կը վերջացնէր և իր գործերն ալ կը յանձնէր N. E. Reliefին:

Երկրորդ պարագայ մը կ'ըլլայ հետեւեալը.

ձեմարանի տնօրինութեան այս գեղեցիկ ձեռնարկը գնահատող անձերէն մէկը կ'ըլլայ յայտնի վաճառական Տիար ՄիշրԱն ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ, որ գաղանի բաղմաթիւ անձերու միջոցաւ մանրամասն տեղեկութիւն կը քաղէ ձեմարանի մասին և նամակով մը կը յայտնէ թէ ինքը կը գնահատէ Տնօրէնին այս գործը, և նիւթական աջակցութիւն մ'ընելու պատրաստ է. և կը պահանջէ Դպրոցին ճշգրիտ վիճակը, անոր տարեկան պիւտճէի պալանսը: Դպրոցի առաջին տարին վարժարանի տարեկան պիւտճէն 100 սթէրլինկի բաց մ'ունէր: Պ. Մուրատեան կը յայտնէ թէ ինքը պատրաստ է այդ բացը գոցելու, ինչպէս նաեւ երկու տարի գոյանալիք այդքան մը բացը, Մէկ ՊԱՅՄԱՆՈՎ, ՈՐ ԻՐ ԱՆՈՒՆԸ ՈՉ ՈՒՅԻ ՊԷՏՔ Է ՅԱՅՏՆԵԼ, ալլապէս կը դադրի օգնելէ:

Այդ միջոցներուն Տիար Մուրատեան տեղեկանալով որ ձեմարանի վարձու չէնքը անբաւարար է նպատակին, կը խոստանայ 250,000 լէվայի չափ (չուրջ 500 սթերլին) գումար մը տրամադրել յարմար չէնք մը գնելու և հոն

փոխադրուելու համար, առաջիկային աւելի ընդարձակելու պայմանով: Այդ նպատակով իր պաշտօնեաներէն մէկ երկուքին հետ ձեմարանի Տնօրէնը կը ձեռնարկեն յարմար շէնք փնտռելու: Այս երեւոյթները, ձեմարանին տնտեսապէս ամուր հիմերու վրայ շարունակելը, առիթ կ'ըլլան որ հակառակորդները տարածայնեն թէ ձեմարանի Տնօրէնը «որբերու անունով միլիոններ կ'ստանայ եւ կը օհնագործէ ազգին դրամը»:

դ) Այս գաղափարով կը լեցնեն նաեւ տեղին կրթ. քննիչը, որ, թթու ազգայնական մ'ըլլալով, կը պահանջէ պուլկ. դասերը աւելցնել դպրոցին մէջ, և ամէն կերպով ենթարկուիլ ազգ. վարժ.ի Հոգաբարձութեան, որ իր կարգին պաշտօնագրով մը կը պահանջէ ձեմարանին «Գոյ» ֆերմ ու պատրաստ դրամը իրենց յանձնել»:

Անտարակոյս այս պահանջը ապօրինի և անարդար էր, որովհետեւ ստով դպրոցին առանձնաշնորհները, սոհմ. կրթութեան իրաւունքը կը ջնջուէին, դպրոցի անհատական ձեռներէցութեամբ հիմնադրին կողմէ դրուած դրամագլուխն ու ամբողջ գործը կողոպտուած կ'ըլլար, մէկ խօսքով ձեմարանը կը դադրէր գոյութիւն ունենալէ: Այս պատճառով ձեմարանի հիմնադիրն ու իր բարեկամները կ'ընդդիմանան ատոր ու դպրոցը պաշտօնապէս կը փակուի կրթ. քննիչին ու Հոգաբարձութեան կողմէ, որոնք զարմանքով կը տեսնեն որ «գանձին» մէջ միլիոններ չկան...:

Սրտցաւ ժողովուրդի ստուար զանգուածը կ'ընդվզէր եղածին դէմ, կ'ըլլան բողոքներ ոչ միայն Ֆիլիպէի հայութեան կողմէ, այլև Պուլկարիոյ Հայոց Առաջնորդ. Տեղապահ և գաղութի գրեթէ բոլոր քաղաքներու (Սոփիայի, Վառնայի, Նովա Զակորայի, Ռուսնուգի, Այթոսի, Պուրկաղի եւն.) Հոգաբարձութեանց, Թաղականութեանց, Պուլսոյ Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէն*) եւն.: Ասոր վրայ դպրոցը կը վերաբացուի, շարունակելու և աւարտելու

(*) Այս մասին տե՛ս գրքոյկիս վերջերը, Գէորգ Արք. Արսլանեանի նախկն ուղղուած Պուլկարահայոց Առաջն. Տեղապահին,

համար իր դպրոց. տարին, տարեգլխուն դոցուելու պայմանով:

ՃԵՄԱՐԱՆԸ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻ ՍՈՖԻԱ

1. — Փոխադրութեան պատճառները, — ձեմարանը Սոփիա փոխադրելու համար կային հետեւեալ պատճառները.

ա) Պուլկ. պետական մէկ քանի անձերու թելադրանքը:

բ) Սոփիայի աշխարհադրական դիրքը ամբողջ պալլ-քաններու համար և կլիմային մաքրութիւնը:

գ) Պուլկ. պետական կազմին աւելի մօտ ըլլալով, գործերու արագ կարգադրման հնարաւորութիւնը. միւս կողմէն կեդրոնի պետական անձերու համեմատաբար աւելի ազատախոհ և լայնախոհ նկարագիրը՝ դաւառի պաշտօնէութեան ազդած լուծեան հակառակ:

դ) Ֆիլիպէի նեղացուցիչ ու խրտչեցնող մթնոլորտէն խուսափելու բաղձանքը:

Այս և ուրիշ պատճառներով որոշուեցաւ փոխադրել ձեմարանը Սոփիա, յարմար արուարձան մը:

2. Խնամակալութեան կազմութիւնը. — ձեմարանին վերաբացման արտօնութիւնը ձեռք բերելու համար եղած դիմումները արդիւնաւորելու նպատակով, ստիպուեցանք հետեւիլ պուլկ. պետական մէկ երկու անձնաւորութեանց թելադրանքին, որուն համեմատ հարկ էր դպրոցին արտօնութիւնն ստանալ խնամակալութիւն մը կազմելով և յանուն այն խնամակալութեան դիմելով կառավարութեան: Խնամակալութիւնը պիտի ըլլար մարմին մը, որ բարոյապէս պատասխանատու պիտի ըլլար պետութեան առջև: Այս պայմանը լրացնելու համար կազմուեցաւ խնամակալութիւն մը, որուն անդամներն էին.

1. Ստեփաննոս Արք. Յովակիմեան, Պատուոյ անդամ

2. Տքթ. Ֆ. Ու. Մէքալըմ » » »

3. Վեր. Ն. Ֆուրնաճիէֆ » » »

4. Վեր. Յակոբ Շահվէլէտեան.
5. Վեր. Եօհաննէս Էնման,
6. Վեր. Էրնէսթ Քառնդ,
7. Միւրան Մուրատեան,
8. Սուքիաս Սուքիասեան,
9. Տքթ. Զ. Սէֆէրեան,
10. Արամ Աժտէրեան,
11. Երուանդ Ղուկասեան,
12. Օննիկ Տէր Սարգիսեան,
13. Գէորգ Մեսրոպ

Ինչպէս կազմութենէն կ'երեւի այս մարմինը կազմուած էր սրտցաւ և ազդեցիկ անհատներէ, որ պիտի ուղէին և կ'ուղէին ձեմարանի վերաբացումը: Անոնք նիւթական ոչ մէկ պատասխանատուութիւն կը վերցնէին, իրենց պարտքն էր արտօնութիւնը վերստանալ և թողուլ որ Գէորգ Մեսրոպ չարունակէ իր գործը: Այսպէս ալ եղաւ. առնուեցաւ երկրորդ արտօնութիւնը ձեմարանը բանալու Սոփիայի մէկ մօտիկ արուարձանը՝ Բավլոյօ, օդատուն, զեղեցիկ բնութեամբ վայր մը:

Վերջին 4—5 տարուայ ընթացքին այս խնամակալութենէն Տքթ. Քառնդ մեռաւ Ամերիկայի մէջ, հիւանդութեան և հեռաւորութեան պատճառով հրաժարեցան Վեր. Յակոբ Շահվէլէտեան, Տքթ. Զ. Սէֆէրեան և Մր. Եօհաննէս Էնման, Արամ Աժտէրեան:

Վեր. Յ. Շահվէլէտեան այդ պատուական ծերունին իր այդ հիւանդութենէն ալ մահկանացուն կնքեց վերջերս:

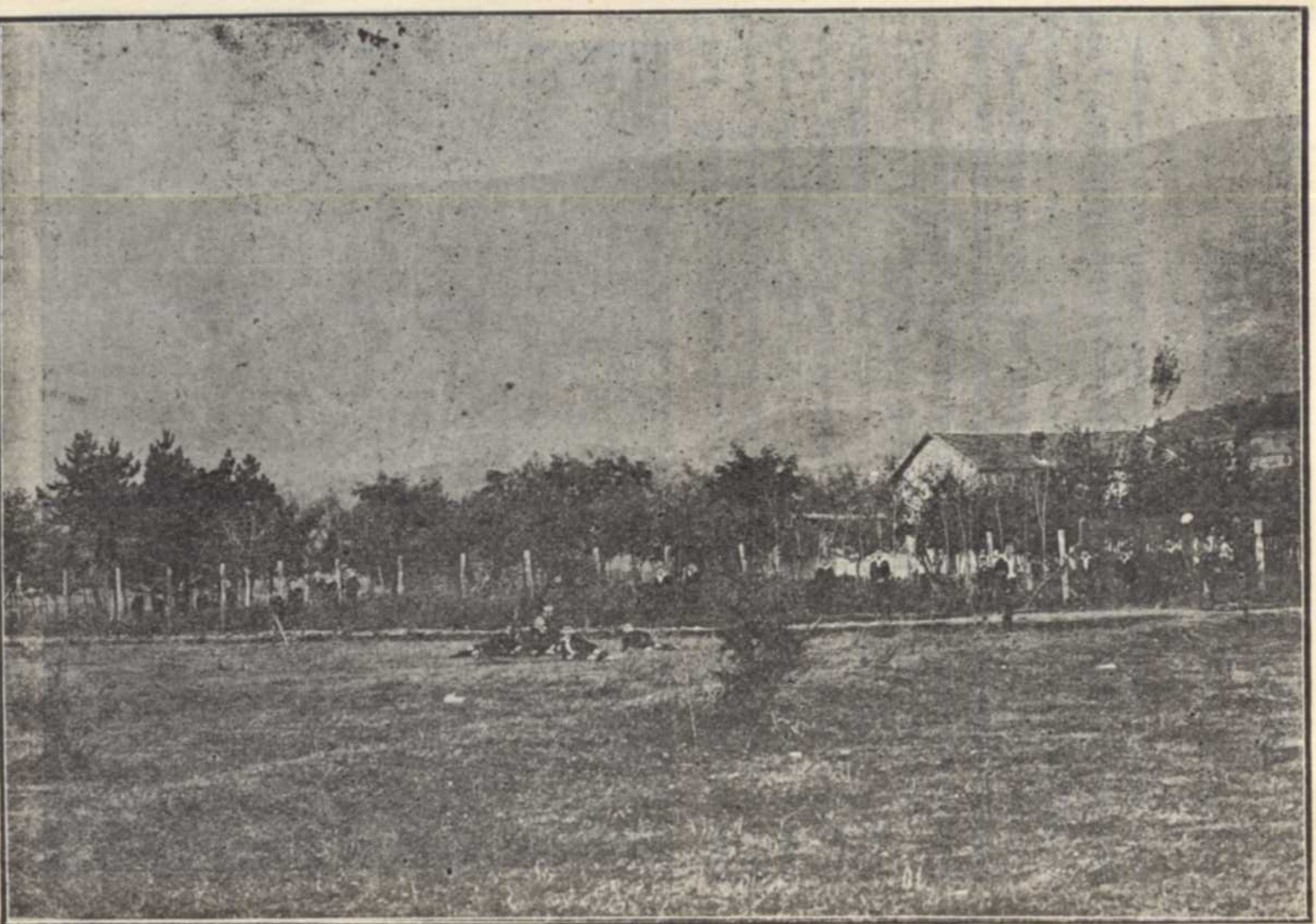
Այս պատճառով նոր յաւելումներ եղան խնամակալութեան վրայ. Պատուոյ անդամ ընդունուեցաւ Յակոբ Մազլըմեան, իսկ անդամներ ընդունուեցան Տիարք՝

1. Սեդրակ Գարալեան,
2. Յովհաննէս Մարտիրոսեան,
3. Անդրանիկ Մկրտիչեան,
4. Արտաշէս Հալըճեան:

3. Սեփական ԵՄՄԻ խնդիրը. — Պուլկ. կառավարութեան կողմէ վերստին հրաման առնելու համար պարտաւոր էինք ցոյց տալ մեր դպրոցին յարմար չէնք մը, որը կրթ. նախարարութեան բոլոր պահանջները զոհացնէր: Բաժնետիր շրջանակին մէջ գտանք վարձու չէնք մը 4 յարկանի, որը ցոյց տուինք: Յատուկ պետական Յանձնաժողով մը թէեւ արտօնեց մեզ բանալ դպրոցը այդ չէնքին մէջ, բայց պայման դրաւ որ 50 աշակերտէն աւելի չենք կարող ունենալ և մէկ տարի միայն իրաւունք ունինք, այդ չէնքը իբրեւ դպրոց ծառայեցնելու. յաջորդ տարին պարտաւոր ենք ցոյց տալ սեփական աւելի յարմար չէնք: Հետեւաբար Բ. արտօնութիւնը մէկ տարուան մը համար կը տրուէր մեզ և մեզ կը դնէր չէնքի խնդրի մը առջև: Բաժնետիր մէջ, վարձու չէնքի մօտ 4000 քառ. մեթր տարածութեամբ գետին մը կար զոր ստիպուեցանք գնել 360.000 լէվայի. այդ հողին վրայ կար միայնակաւ չէնք մը. զոր շուրջ 40.000 լէվայով նորոգելէ ետք յատկացուցած էինք մանչերու ննջարանի:

Այդ հողին վրայ հարկ էր կառուցանել դպրոցի մեր չէնքը: Բարեբախտաբար թէ հողը գնելու և թէ չէնքը կառուցանելու համար մէկ կողմէն Տիար Միհրան Մուրատեան անձնապէս Գէորգ Մեսրոպի նուիրեց 250.000 լէվա, մեզի բողոքով սեփական դրամազուլիս նկատել այդ գումարը, միւս կողմէն Պուլկար-Մակեդոնացի հարուստ կապալառու Բէսէլինչէֆ եղբայրները յանձն առին դրպրոցի ա. յարկը կառուցանել, մեծ մասամբ ապագային հարկւրին 12 տոկոսով ստանալու պայմանով: Այս կերպով կրցանք 1926 Յուլիս-Օգոստոսին կառուցանել մեր չէնքը և ներկայացնել կառավարութեան, որ Գ. անգամ ըլլալով վերջնական արտօնութիւնը տուաւ ձեմարանին համար:

Զինարանի պարտեզը 1925ին

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԻՆՆԱՄԵԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Ճեմարանը Ֆիլիպէի մէջ երկու տարի ունեցաւ նախակրթարանի 4 կարգեր և կրթարանի (progymnase) երկու կարգեր:

Ճեմարանի արաօնադիրը արուած էր ուղղակի իմ' Գէորգ Մեսրոպի անուան իբրև հայ մասնաւոր Մեսրոպեան վարժարան (Арменско частно училище Месробъ):

Իսկ Ճեմարանը Սոփիա փոխադրուելէն ի վեր, 1925էն սկսեալ, ունեցաւ հետեւեալ ուսումնական մակարդակը: 1925ին Պուլկար Կրթական նախարարութեան կողմէ արժուած է հրաման մը № 3892 և 4 XI 1925, որով իրաւունք կը տրուէր մէկ տարուան համար բանալ Ճեմարանը իբրև նախակրթարան ու Կրթարան (ЧЕСТНО-ПЪЛНО ОСНОВНО УЧИ

Ճեմարանի առաջին շրջանաւարտ կարգը 1926ին

лише **Джемаранъ**)։ Յաջորդ տարեչրջանին իսկ Կրթական նախարարութիւնը № 4242 և 17 XII 1926 թուակիր հրամանագրով կ'արտօնէր որ մէկ տարուան համար ըացուած «դպրոցը մնայ և զորձէ տեւականօրէն»։

Սոֆիայի մէջ առաջին տարին իսկ ձեմարանն ունեցաւ նախակրթարանի 4 կարգեր և Կրթարանի 3 կարգեր։ Առաջին տարին դպրոցը տուաւ իր անդրանիկ հունձքը. նախակրթարանէն ընթացաւարտ ելան 15, իսկ Կրթարանէն 9 հոգի երկսեռ և յաջորդ տարիներուն շարունակաբար հետեւեալ կերպով, միշտ երկսեռ.

	ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ		ԿՐԹԱՐԱՆԷՆ
Ա. Տարին	925—26	15	9 հոգի
Բ. »	926—27	7	9 »
Գ. »	927—28	8	20 »
Դ. »	928—29	—	15 »
Ե. »	929—30	9	16 »
Զ. »	930—31	4	12 »
		<u>43</u>	<u>81</u>

Այսպէս մինչև անցեալ տարի ձեմարանի նախակրթարանէն ընթացաւարտ եղած են ընդամէնը 43 հոգի

ձեմարանի առակերտութիւնը 1927—28ին

երկսեռ, իսկ Կրթարանէն 81 հոգի, նոյնպէս երկսեռ:

Տնօրէնութեանս նպատակը եղած է դպրոցը դարձնել հետզհետէ Lycée մը, կիմնազիոն մը, հետեւաբար տարուէ տարի, որքան հնարաւոր էր, ջանացած ենք մեր կարգերը բարձրացնել: 1929—30 դպրոցական տարեշրջանին ձեւարանը ունեցաւ իր Դ. ՔԼԱՍԻ կամ Ութերորդ դասարանը, արտօնութեամբ Պուլկար Կրթ. նախարարութեան № 3266 և 20 Սեպտ. 1929 թ. հրամանագրին: Այսպէս ձեւարանը կը դառնար „Частна арменска смѣсена реална Гимназия“, այսինքն երկսեռ բնական Ուսումնարան: ձեւարանի դպրոցական ուսումնական ծրագիրը մեծ մասամբ կը համապատասխանէ թուրքահայոց պոլսական միջնակարգ հայ դպրոցներու ծրագրին, պատշաճեցուած պուլկար պետական ծրագիրներուն:

Այս տարի Տնօրէնութիւնս ստիպուած ճնշեստական ահաւոր ճակնապէն և ուղեւորով նաև արմատական մաքրագործումի մը ենթարկել, դուրսէն ցանուած որոմները արմատախիլ ընելու համար, ցաւով՝ միշտով փակեց Ե. և Զ. քլասները (Թ. և Ժ. դասարանները):

ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒՍՈՒՋԱԿԱՆ ԿԱԶՄ

ձեւարանը Սոֆիա փոխադրուելէն յետոյ, այս մերջին 7 տարիներուն մէջ աշակերտութեան ընդհ. միջին թիւը եղած է 85 հոգի, երկսեռ, որոնց մէջէն շուրջ 30—35ը եղած են գիշերօթիկ:

Գիշերօթիկները եկած են ոչ միայն Պուլկարիոյ գաւառներէն, այլև Թուրքիայէն, Ռումանիայէն և Սլովակիայէն:

Իսկ ուսուցչական կազմը, Ֆիլիպէի մէջ, բացի հիմնադիր Տնօրէնէն, եղած են 11 հոգի, որոնց մին պուլկար:

Սոֆիայի մէջ ուսուցչ. կազմը թուով եղած է միշտ,

բացի Տնօրէնէն, 12-17 հոգի, միասին հաշուած ձեւա-
րանին բժիշկը, Տ.թ. Բ. Եազմաճեան:

Ձեւարանի Երջմուարսներ 1928-29ին

Այս տարի ուսուցիչ-պաշտօնէութիւնն է 15 հոգի:
Որոնք են.

Նախակրթարանի համար

1. Տիկ. Սրբունի Կարապետեան,
2. Օր. Ֆրանսուէի Գաղանձեան,
3. Պր. Ա. Շիւալէֆ (Պուլկար)
4. Պր. Ն. Բոստմիրոֆ »
5. Պր. Տ. Կարապետեան,
6. Պր. Յ. Ուրբաթեան:

Կրթարանի (progymnase) և Ուսումնարանի ուսուցչական կազմն են.

Տնօրէն՝ Գէորգ ՄԵՍՐՈՊ, կ'աւանդէ Հայոց Պատմութիւն, Եկեղեց. Պատմութիւն, Ընդհ. Պատմութիւն, Աւիսահագրութիւն և Գրաբար:

1. Տիկին И. Бидикова, պուլկար համալսարանէն, ուսուցչունէի Պուլկ. Լեզուի և Գրականութեան.

2. К. Атанасовъ, Տարրաբանութեան մասնադէտ, պուլկ. համալսարանէն, կ'աւանդէ Տարրաբանութիւն, Բնագիտութիւն:

3. К. Бабулковъ, մասնադէտ չափադիտութեան, պուլկ. և զուիցերիական համալսարաններէն, կ'աւանդէ Գրահաշիւ ու Ներկայափութիւն:

4. Յովհաննէս Տէվենեան, ընթացաւարտ Պէրպէրեան վարժարանէն, կ'աւանդէ Հայ Լեզու, Մասնագրութիւն, և Ընդհ. Պատմութիւն:

5. Յարութիւն Պօղոսեան, աւարտած պուլկ. համալսարանի առաջին շրջանը, կ'աւանդէ Պուլկարաց Պատմութիւն և Աւիսահագրութիւն:

6. Panteley Petroff, ուսմէն լիկէոնէ, Վիեննայի համալսարանէն, կ'աւանդէ Ֆրանսերէն և Ռուսացերէն. ինչպէս նաև Տոմարկալութիւն ֆրանսերէն լեզուով:

7. Wilhelm Kraeter, գերմանացի, տէր մանկավարժական ու աստուածաբանական ուսմանց, կ'աւանդէ Գերմաներէն լեզու:

8. Տիգրան Կարապետեան, ընթացաւարտ Պէրպէրեան և Հալեքալճի Ներկրագործ. վարժարաններէն, կ'աւանդէ Գիտութիւն և Մաթեմատիկ:

9. Н. Радомировъ, նկարիչ, պուլկար գեղարուեստից Ակադեմիայէն, կ'աւանդէ Գծագրութիւն, Ձեռային Աւստակ:

10. А. Шивачевъ, աւարտած պուլկ. համալսարանի առաջին շրջանը, կ'աւանդէ Պուլկար Լեզու և Բնական Գիտութիւնք:

11. Յարութիւն Ուրբաեան, ընթացաւարտ Պէրպէրեան վարժարանէն, կ'աւանդէ եւ Աւստահագրութիւն Կրթարանին մէջ:

12. Օր. Ֆ. Մալի, Ատաբաղարի Հայունեաց վարժարանէն, կ'աւանդէ և Անգլ. Լեզու Դաւանակ:

Ո Ր Բ Ե Ր

ՈՐԲԵՐՈՒ ԵՒ ԱՂՔԱՏԻԿ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

Այս ձեւարանին հիմնարկութեան շարժառիթն ու նպատակը կ'ստիպէին մեզ որ ունենանք մեր որդերն ու աղքատիկ սաները: Աղքարե ձեւարանը առաջին օրէն ունեցեր է ոչ միայն ձրիաթռչակ, քառորդ կամ կէս թռչակով աղքատիկ աղաքներ, աշակերտ աշակերտուհիներ, այլև պահեր է Որբեր և Որբուհիներ, ցերեկեայ և գիշերօթիկ: Մանաւանդ դպրոցը Սոփիա հաստատուելէն յետոյ, ինամակալութեան մէջէն կաղմուած է Որբերու Յանձնախումբ մը, բաղկացած երեք հոգիներէ, Վեր. Յակոբ Շահվէտեան, Տիարք Ա. Աժաէրեան և Օ. Տէր Սարգիսեան, որոնք անօրէնութեան հետ համախորհուրդ ղրկած են Պուլկարիոյ Թաղ. Խորհուրդներուն շրջաբերական մը և յատուկ հարցարաններ:

Թաղ, Խորհուրդներու և Աղդ. Պատրիարքարանի ցուցմունքներուն վրայ ընտրուած են ձեւարան ընդունուելիք որդերն ու որբուհիները:

Այսպէս ձեւարանի մէջ պահուած, պատասպարուած ու կրթուած են սկիզբէն մինչև այսօր որդեր, որբուհիներ.

ԳԻՇԵՐՈԹԻԿ ԱՅԵՐԵԿԵԱՅ			
1923—24ին	3	7	որբեր,
1924—25ին	7	8	»
1925—26ին	17	4	»
1926—27ին	14	4	»
1927—28ին	23	6	»
1928—29ին	17	6	»
1929—30ին	14	4	»
1930—31ին	15	13	» և աղքատներ,
1931—32ին	15	15	» և աղքատներ,
Ընդամենը	125	67	» և աղքատներ:

Մեսրոպեան ձեմարանի մէջ ուսուցուած ու կըրթուած այս որբերուն ու որբուհիներուն անունները մի առ մի կրնայինք հրատարակել, ինչպէս և կարող էինք անոնց նկարները դնել հոս, բայց չուզելով տղոց արժանապատուութեան հետ խաղալ, կը հրաժարինք այդ փորձութենէն: Գիտենք թէ որբ ըլլալը երբեք յանցանք մը չէ, առաւելապէս նշխարներուն մեղքը չէ այդ: Գիտենք նաեւ թէ յաճախ մարդկութեան մէջ հանձարները, խոշոր դէմքերը որբերէ կամ աղքատիկ հիւզերէ յառաջ եկած են: Գիտենք նոյնպէս թէ որբերու տրուած ամէն կոպեկ հասարակ ժողովուրդի կողմէ կրնայ նկատուիլ մուրացկանի մը տրուած ողորմութիւնը, որը կրնայ վիրաւորել ազնիւ տղու մը արժանապատուութիւնը եւն: Ուստի այս բազմաթիւ նկատումներով մեզի սկզբունք ըրեր ենք երբեք զանազանութիւն չդնել որբերուն, աղքատիկ տղոց ու հարուստի զաւակաց մեր սաներուն միջև: Դպրոցին մէջ ջանացեր ենք հաւասար դետնի վրայ դնել բոլորը: Դրսորոցի ներքին աշխատանքները հաւասարապէս բաժնել ենք որբերու և հարուստ տղոց միջև, նայելով իրենց յարմարութիւններն ու ընդունակութիւնները: Որբերը ձեմարանին մէջ նկատած ենք իբրեւ scholarship (սքալըրշիք) ուսանողական պարգեւ ստացող սաներ:

Արդ, մեր այս որբերու անունները իրենց տեղով ու հանգամանքով եթէ ուզէ ունէ մէկը իմանալ, ճշտել, մեր հաւաստումները փորձելու համար, կրնայ ուղղակի դիմել ձեռարան Տեսչութեան մօտ և բաւարարութիւն ըստանալ:

Ինչպէս առ հասարակ դպրոցին պիւտճէն հայթայթելու, նոյնպէս և այս որբերը սնուցանելու և կրթելու համար ոտիպուած ենք եղեր դիմելու զանազան միջոցներու, նիւթական օժանդակութիւն ձեռք բերելու համար:

Ոչ միայն հրատարակեր ենք գրեթէ ամէն տարի դպրոցին Պատի պատկերազարդ Օրացոյցները, այս տարի ալ Հայկաւան պարբերադիրքը, այլև դիմեր ենք հայ սրտցաւ հարուստներու, գացեր ենք Ամերիկա 1927ին, Ֆրանսա, Պելճիգա 1929—30ին, հանգանակութեանց համար:

Ստորև կը դնենք ցուցակը բոլոր նուիրատուներուն, պաշտպաններուն, եղած հանգանակութիւններուն և որբերու կամ աղքատիկ տղոց մերձաւոր ազգական. ծնողներու անունները, որոնցմէ գոյացած է բաւական լուրջ գումար մը:

Այս նուիրատուներուն մէջ աչքի կը զարնեն.

1) Լորս Մէյքս Ֆրնսը, 2) Գեոման Միսոնարուիներ (Hilfsbund), 3) Ամերիկայի Նպաստամատոյցը, որ Առաջնորդ Տիրայր Եպիսկոպոսի միջնորդութեամբ օգնութեան հասաւ մեր սկզբնական քայլերուն, 4) Վուսթրի հայերէն Տօքթ. Ալեքսանդրի պատուական հանգուցեալ մօր կտակը, 5) Ամերիկայի մէջ կատարուած հանգանակութիւնները, 6) Գայուստ Կիւլպէնկեանի, 7) Մսրեան եղբայրներու, 8) Ներսէս Չամքերթէնի, 9) Թազուր Թազուրեանի սըրտաբուխ նուիրաբերումները: Ասոնց կողքին Որբերու Զոհիւն գլխաւոր մեծ օրհնութիւնը եղած են Որբերու Պատկանները, որոնք են.

Հանգուցեալ Պատրիկ Կիւլպէնկեան

1. Կիւլպէնկեան եղբայրները, Նիւ Եօրք, 3 որբի համար 4 տարի,
2. Հ. Ամպրուքեան, Նիւ Եօրք, 1 որբի համար 5 տարի.
3. Տիկին Ֆ. Կ. Թէլֆեան, Նիւ Եօրք, 1 որբի համար 4 տարի,
4. Sivas Social Club, Նիւ Եօրք, 1 որբի համար 3 տարի,
5. Արշալոյսի Հայունեաց Ընկ., Նիւ Եօրք, 1 որբի համար 3 տարի,
6. Տքթ. Ռ. Կոստանդեան, Նիւ Եօրք, 1 որբի համար 1 տարի,
7. Կ. Կէրթմէնեան, Լոս Անճէլէս, 1 որբի համար 4 տարի,

8. Մ. Ֆէրրահեան, Լոս Անճէլէս 1 որբի համար 3 տարի.
9. Կոստանդեան Եղբարք, Լոս Անճէլէս, 1 որբի համար 1 տարի,
10. Մ. Մովսէսեան, Հէվըքիլ, 1 որբի համար 1 տարի,
11. Դաւիթ Մսրեան, Պրիւքսէլ 1 որբի համար 3 տարի,
12. Մ. Մէօթմէտեան, Զաւազիկ, 2 որբի համար 2 տարի,
13. Գոնստանցայի Գթ. Խաչ, 1 որբի համար 1 տարի,

Գալուստ Կիւլպէնկեան

14. Պուլկարահայ ԳԹ. Ռաչի Շրջ. Վարչ., 17 որբի համար 1 տարի:

Վերջին երկու տարուան մէջ Ամերիկայի Հ. Կ. Ռաչի ձեմարանին յատկացուցած էր 150 տուլար 1930—31ին, 300 տուլար ալ այս տարուան համար: Այս դրամը ղրկուելով Պուլկ. ԳԹ. Ռաչի Շրջ. Վարչութեան միջոցաւ, այս վերջինի որոշման համեմատ անցեալ տարի դպրոցը դուռնուեցան 10 ցերեկեաներ, իսկ այս տարի 4 դիշերութիկ և 12 ցերեկեայ որբ ու աղքատիկ երկսեռ աշակերտներ: Այս սաներուն դպրոցական թոշակին կէսը կամ քառորդը այս կերպ վճարուելով Հ. Կ. Ռաչի կամ ԳԹ. Ռաչի կողմէ, դպրոցը իր կողմէ խոշոր զոհողութիւն մ'ըրած

Արեալոյսի Հայուհեաց Ընկերութիւն

(Վարչութեան անդամներն են ծախէն աջ նստողները՝ Տիկիններ Վէաթրիա Թաղոսեան, Մառի Նազաշեան, Լիւսի Քէօլեան, Էլիզ Գամպուրեան, Վասգանոյշ Նահիկեան, ոտքի կանգնողներու ծախէն հինգերորդը՝ Տիկ. Արաքսի Մարտիրոսեան, իսկ Տիկ. Զուարթ Թիմուրեան՝ զանձապահը՝ կը բացակայի):

և բերած է իր մեծ բաժինը այս որբերու պահպանման գործին մէջ:

Արդ, այս բոլոր գումարները, 9 տարուան մէջ հաւաքուած, եղեր են 1 միլիոն 754 հազար 657 լէվա (չուրջ 12.600 տոլար):

Ասոնց փոխարէն ձեւարանին մէջ պատասպարուած ու կրթուած այս որբերն ու աղքատիկ աղաքը դպրոցին վրայ արժեք են 2 միլիոն 417 հազար 253 լէվա: Նայելով և հաշուելով դպրոցական տարեթոշակները և իրենց համար եղած ծախսերը: Հետեւաբար Մեսրոպեան ձեւարանը Որբերու Ֆոնդէն կը պահանջէ 662 հազար 596 լէվա, ուրիշ խօսքով ձեւարանը իր կողմէ գոհաբերութիւն ըրած է այդ 192 որբ ու աղքատիկ աղոց համար այդքան գումար:

Ինչպէս ըսինք ասոնցմէ դուրս կը մնան դպրոցին մէջ սկիզբէն ի վեր ընդունուած աղքատիկ կամ ուսուցչի եւն. աղաք, որոնք ձրի, քառորդ կամ կէս թոշակով մտած են: Ասոնց թիւը ցարդ 100ը կանցնի:

ՖՈՆԸ

ՈՐԲԵՐՈՒ ԵՒ ԱՂՔԱՏԻԿ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ

ՍՏԱՑՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ 1923—1925 ՇՐՋԱՆԻՆ

Ամերիկայէն Տիրայր Եպիսկ. ի միջոցաւ 300 տլ.	41100
Հ. Յ. Դէն (ձեւարանի համար Ամերիկայի մէջ հանգանակուած գումարին մէկ մասը)	3800
Տիկին Վերգին Տատիքողեանէ	8700
Ներսէս Զամբերթէնէ 500 ֆր.	2750
Ֆիլատէլֆիա, Մր. Էնմանի միջոցաւ հաւաքուած	4000
Դէորդ Էլպէկեանէ	25800
Վահան Յակոբեանէ	4000
Տիկին Սրբուհի Պտուկեանէ	12000
Յերեկոթիկ որբերու ազգականներէ	9000
Գումար . .	111,350

ՍՏԱՑՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ 1925 — 1932 ՇՐՋԱՆԻՆ

	լ է վ ա
Լորս Մէյըրս Ֆընտէն 350 աւղլ. ոսկի	232810
Կիւլպէնկեան Եղբարք 1320 տլ. Նիւ Եորք	182695
Էլպէկեանէ	19000
Վահան Յակոբեան	4000
Սուքիասեանէ	4200
Ժամկոչեանէ	10400
Տքթ. Ալեքսանդրի մօր կտակէն 50 տլ. Վուստր	6851
Արապեանէ	32000
Մահմուդեանէ	36800
Հ. Ամպրուքեանէ 654 տլ. (Նիւ Եորք)	90164
Ֆ. Կ. Թէլֆէեանէ 475 » »	65685
Կոստանդեան Եղբ. 120 » Լոս Անճէլէս	16560
Կ. Կէրթմէնեանէ 490 » »	67605
Մ. Ֆէրրանեանէ 360 » »	49660
Sivas Social Club 350 տլ. Նիւ Եորք	49619
Ամերիկա հանդանակութեանէ 2307 տլ. 01 սէնթ	318367
Մ. Մովսէսեան, 120 տլ. Հէվլըրհիլ	16560
Տիար Թոփալեանով հանդանակուած 400 տլ.	55200
» Կոստանդեանէ 120 տլ.	16580
Ֆիլատէլֆիա Յանձնախումբի հանգնկթ. 82 տլ. 25	11350
Վահան Օհանեանէ	800
Տ. Մեսրոպ Ա. քահ. Անտոնեանէ	6000
Մ. Մէօթէմէտեանէ. Զակազիկ	21000
Օ. Պլքատեանեանէ, Գահիրէ	11400
Արշ. Հայուհեաց Ընկ. Ն. Եորք 255 տլ.	25220
Արմէն Մսրեանէ, Պրիւքսէլ 50 աւղլ. ոսկի	33500
Միքայէլ » » 20 » »	13400
Արա և Մանուկ » » 5 » 14 չ.	3819
Գալուստ Կիւլպէնկեան, Բարիդ, 10000 ֆր.	54050
Դաւիթ Մսրեան » 9000 ֆր.	48810
Զամբերթէն Ներսէս, Անվերս, 3000 ֆր.	16320
Թադւոր Թադւորեան, Բարիդ, 2000 ֆր.	10800

Տիկ. Մարգարիտ Պօղոսեան, Բարիդ, 200 Փր.	1080
Մր. Էնման, Hilfsbund ընկ.	23570
Գթութեան Խաչով Հ. Կ. Խաչ, Պոսթոն	38625
Արշակ Դրիգորեան, Պուքրէշ 500 լէշ	420
Հ. Հայրապետեանէ, Գոնստանցա	8400
Գթ. Խաչէն, Գոնստանցա	5840
Յեցեկեաներէ	1950
Հալաճեանէ	5200
Մովսէսեանէ	15000
Տիկին Մարիամ Թանարճեանէ	1000
Բարսեղեանէ (Վասիլէվա)	5000
Գասպարեանէ	3000
Կարապետեանէ	3000
	1,754,657

ԱՅՍ ՈՐԲԵՐԸ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ ՎՐԱՅ ՍՐԺԱԾ ԵՆ

1923—24ին	3	գիշերօթիկ	7	ցերեկեան	73400
1924—25ին	7	»	8	»	152600
1925—26ին	17	»	4	»	334200
1926—27ին	14	»	4	»	269200
1927—28ին	23	»	6	»	444600
1928—29ին	17	»	6	»	301400
1929—30ին	14	»	4	» ճանապրհ խաք	289537
1930—31ին	15	»	13	»	291600
1931—32ին	15	»	15	»	260616
Ընդհ. գումար					2,417,253
Ստացուած գումարները					1,754 657
Որբերու ֆոնտէն դպրոցի պահանջը					662,596

Մեր յարգելի ընթերցողները, Հայ ժողովուրդը, պիտի ըսեն անշուշտ.

— Եթէ շուրջ 700,000 լէվա գոհողութիւն մը կըրցած է ընել Մեսրոպեան ձեմարանը, ապահովաբար ունեցած է ուրիշ աղբիւրներ եւս: Անշուշտ ձեմարանը շահաբեր գործ մը եղած է և կըրցած է յաւելեալ գումարներ ապահովել, այդքան որքեր խնամելու և կրթելու համար. կա՛մ ձեմարանի մէջ ընդունուած գիշերօթիկ ու ցերեկեայ սաներէ ստացուած գումարները բաւեր են նաև անթոշակ աշակերտներու համար ևս, և կա՛մ ձեմարանի Տընօրէնութիւնը գտեր է ուրիշ հանգ մը, ուրիշ նուիրատուութիւններ, սրոնք յատկացուցեր է այդ չվճարող աղոց ի հաշիւ:

Այո՛, Մեսրոպեան ձեմարանի Հիմնադիր-Տնօրէնը գտած է բաւական կարեւոր հանգ մը և աղբիւրներ, որոնք ցարդ օգտակար եղած են. պիւտճէի խոշոր բացերը գործելու համար: Ահա մեր խոստովանութիւնը:

Առաջին, մեր գտած ՀԱՆՔԸ՝ աղբիւրը եղած է խնայողութիւնը և ծայրասիւնան խնայողութիւնը:

ձեմարանի հիմնարկութենէն մինչև այսօր մեր տարեկան պիւտճէն աներեւակայելի աստիճան փոքր եղած է. այս 9 տարուան մէջ մեր դպրոցական պիւտճէն, բացի չէնքերու ձեռնարկներէն եղած է շուրջ 550-600 հազար լէվա: Իսկ այս վերջին տարին մեր պիւտճէն է 450 հազար լէվա (շուրջ 3500 տոլար, 90 հազար ֆրանք):

Այս տարուան ուսուցիչներու տարեթոշակը նախատեսուած է 240.000 լէվա: Սնունդի համար 150,000, Լուսաւորութեան, ջերմութեան և զանազաններու 60,000 լ. ընդ. ամէնը 450 հազար լէվա, ինչպէս ըսինք:

Արդ, եթէ բաղդատուութեան դնէինք ուրիշ դպրոցներու հետ, օրինակ Սոֆիայի Ազգ. Վարժարանի պիւտ-

Հայկական Գիտությունների Գործակալության Գլխավոր Կազմի Փոխնախագահները 1930 թվ.

Հայկական Գիտությունների Գործակալության Գլխավոր Կազմի Փոխնախագահները 1930 թվ.

ձէին հետ, պիտի տեսնէինք խնայողութեան չափը: Այդ վարժարանին այս տարուան պիւտճէն է 270 հազար լէվա, ան նախակրթարան մըն է, ցերեկեայ, 4 ուսուցիչներով, մինչդեռ ձեմարանը թէ՛ դիշերօթիկ է և թէ՛ ցերեկեայ, թէ՛ նախակրթարան է, և թէ՛ կրթարան (progymnase) և Ուսումնարանի (gymnasium) կարգեր ունի, բացի անօրէնէն ունի 15 ուսուցիչ, ուսուցչուհի, որոնց մեծ մասը բարձրագոյն կրթութեան ցեղ ունենալով բարձր պէտք է վճարուին:

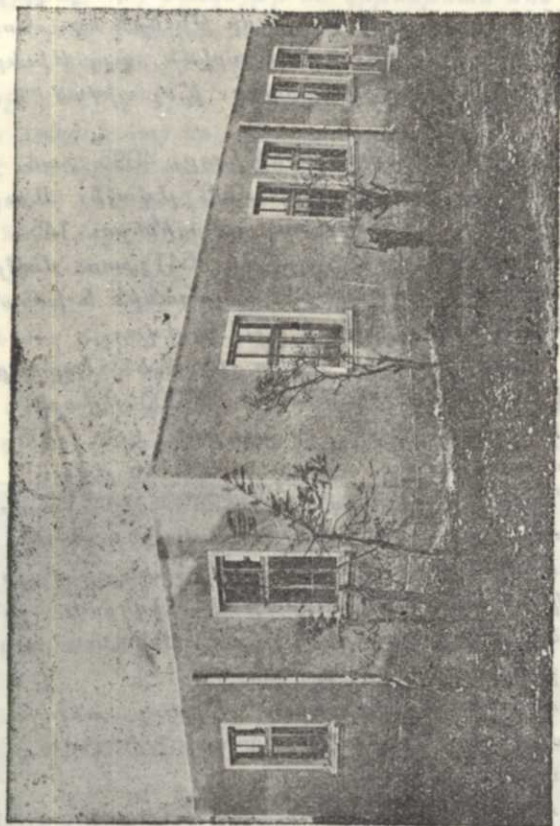
Հոս բաղդատութեան չենք ուզիր դնել դրացի տնութիւններու մէջ հայ հաստատութիւններու պիտճէններուն հետ, օրինակ Պուքրէշի Ազգ. վարժարանը, որ ցերեկեայ է միայն, նախակրթարան ու կրթարան, չունի նոյնպէս դպրոցական չէնքի վարձք, տարեկան պիւտճէն ունի շուրջ մէկ ու կէս միլիոն լէվ (մէկ միլիոն 250 հազար լէվա):

Ինչպէս կարելի է, ուրեմն, այս խնայողութիւնն ընել, այսքան փոքր պիւտճէնով մը դուրս գալ:

Գաղտնիքն հոն է որ Հիմնադիր-Տնօրէնը իբրեւ ուսուցիչ, շաբաթական բաւական շատ թիւով դաւեր աւանդելով հանդերձ, պիւտճէին մէջ իրեն ամսաթոշակ չէ նշանակած. կամ եթէ նշանակուի իսկ, Մեսրոպեան ձեմարան բարոյական անուան վրայ առերեւոյթ պահանջ մը կը մնայ: Ուսուցիչներէն մին Օր. Յրանսուհի նոյնպէս պահանջք կ'արձանագրէ ձեմարան բարոյական անունին վրայ, իբրեւ Գէորգ Մեսրոպի ընտանիքին մէկ անդամը: Ամբողջ խոհանոցը, ներքին աշխատանքները նոյն ընտանիքին անդամներուն վրայ կը ծանրանան, միշտ պահանջք, որ իսկական (effectif) պիւտճէին մէջ չեն անցնիր: Միմիայն այս խնայողութիւնները տարեկան շուրջ 180—200 հազար լէվայի կը հասնին:

Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ այն որ Գերմաներէնի ուսուցիչը ձրի կը դասաւանդէ, վճարուած ըլլալով Hifsbund գերման ընկերութեան կողմէ:

Իսկ այս վերջին 2 տարիներու պիտճէին թեթեւ-
ցումը յայտնապէս կը պարտինք անոր որ շնորհիւ Տիար
Միհրան Մուրաճեանի փոխատուութեան, ազատուած ենք
դպրոցի չէնքի վարձքերէ, որոնց տարեկան գումարը 70—
80 հազարի կը բարձրանար մեր առաջին տարիներուն:

ձեմարանի առաջին յարկը
Քեսէլինչեմ եղբայրներու միջոցաւ շինուած

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Աւելի չօշափելի, յստակ գաղափար մը տալու համար թէ ձեմարանը ի՞նչ զոհողութիւններու, նիւթական, ֆիզիքական ու հոգեկան ի՞նչ հատնումներու արդիւնք է, պէտք է տանք անոր այժմու տնտեսական պատկերը:

Ամէնէն պերճախօս փաստերը թիւերն են, հասարակ թուաբանական թիւերը: Տանք ուրեմն, այդ թիւերէն:

Ի՞նչ ունի այսօր ձեմարանը, ի՞նչ արժած է իբրեւ դրամ:

1. Մեսրոպեան ձեմարանի հողը, 4095 քառ. մեթր տարածութեամբ, գնուած է 360.000 լէվայի: Այս 4095 մեթրէն դացած է ճամբաներու, դրացիներու 1454 մեթր և մնացած է այժմ զուտ հողամաս 2641 քառ. մեթր:

2. Աղջկանց ննջարանին, ճաշարանին և խոհանոցին նորոգութեան ծախք եղած է 45,750 լէվա:

3. Դպրոցի առաջին յարկը շինած են Նզարաթ Քէսէլիչէֆ, պայմանագրութեամբ, 380000 լէվայի:

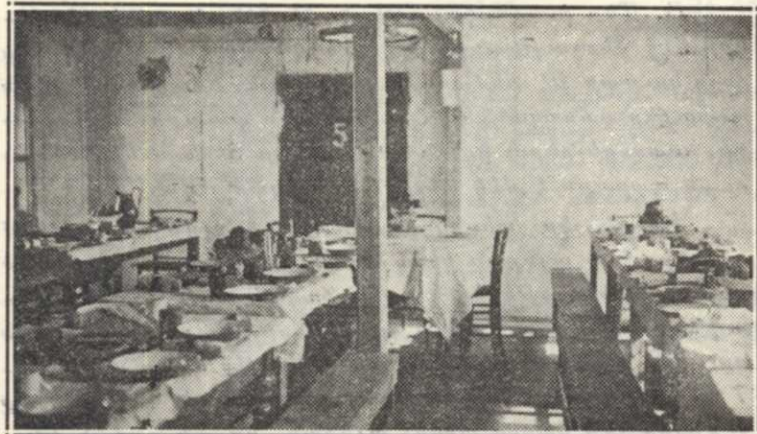
4. Բաղնիքի շէնքը, լուացարան եւն. 105 քառ. մեթր տարածութեամբ, արժած է 133,146 լէվա:

5. Դպրոցին երկրորդ յարկը 240 մեթր տարածութեան վրայ, երբ նոյն Քէսէլիչէֆ Նզարայրներու կողմէ յանձնառութիւն եղած էր շինել 330 հազար լէվայի, մեր անհատական նախաձեռնութեամբ և ճիշդերով, շինուած ու արժած է 259 հազար 458 լէվայի, մեկուկէս յարկ, լաւ ցախանիւթերով:

Այսպէս ձեմարանի ամբողջ շէնքերը, անշարժ գոյքերը արժած են 1 միլիոն 178 հազար, 355 լեվա. (ոտրջ 8500 տոլար):

Անշուշտ 7—9 տարուան մէջ այսքան արդիւնք, այսքան շինութիւններ, աչք ծակող յաջողութիւն մը պիտի նկատուէին և ձեմարանի Հիմնադիր Տնօրէնը պիտի համարուէր Պուլկարահայոց մէջ եթէ ոչ առաջին մեծ

վաճառականը կամ գործարանատէրը, գէթ պիտի նկատուէր առաջին ֆաբրիքայիս հայ ուսուցիչը. որ քիչ ժամանակի մէջ այսքան կլորիկ շահ մը կրցեր է ապահովել, դուք ըսէ՛ք կրցեր է շահագործել ազգէն ու իր որբերը: Այսպէս ալ ըսողներ եղած են ու կան: Նոյնիսկ վերջերս գըտնուեցան «Վերածնունդ» անուան տակ թաքնուած ու իրենք զիրենք հայ մշակոյթի ու կրթութեան մեծ ռահվիրաներ ծախող մարդիկ, որ վերջերս հոգաբարձական ընտրութեան միջոցին չի խղճահարեցան իրենց հրապարակային կոչին մէջ դնելու. «մեր քթին տակ, ազգային դրամներով, յանուն հայ ժողովուրդի և հայ որբերու հաւաքուած է ուսուցիչի մը կողմանէ անագին գումարներ և կառուցած է իր սեփական եւ հոյակապ ցեմէնը, շահագործելով նոյն ժողովուրդի ուսումնաստենչ ու որբասէր զգացումները»: Նոյնիսկ ըսողներ կան թէ «Տնօրէնը, բացի այս շէնքերէն, Ամերիկեան պանքաներու մէջ ունի աւելի քան մէկ միլիոն լիւա, զորս անձեռնմխելի պահած է իր անձնականին համար»: Իմանալով այս հաւաստումները, ճիշտ է, գրեցինք մեր բարեկամներուն Ամերիկա, որպէս զի բարի ըլլան հետապնդել ու գտնել այդպիսի

ձեմարանի նաւարանը

գումար մը, քանի որ մենք չենք գիտեր կամ մոռցեր ենք անոր հասցէն, չըլլայ որ սնանկացած դրամատուններէն մէկն ըլլայ, եթէ կարելի է գտնել՝ իմացնեն մեզ որ ջանանք օգտագործել կամ աւելի ասպնով դրամատուն մը փոխադրենք զայն...

Անշուշտ, մէկ կողմ դնելով երգիծանքը, լըջօրէն շարունակենք նաեւ տալ թուաբանական պերճախօս թիւերը:

Ճեմարանը այսօր, այսքան արժէքով անշարժ գոյքերու փոխան ունի պարսփ:

1. Ճեմարանիս մեծ բարերարը, Տիար Մինհրան Մուրաշեան, խոշոր փոխատուութիւն մ'ընելով 10 տարիէն վճարելի, անտոկոս, ամբողջ չէնքերը առած է իբօրեքի տակ և այսօր կը պահանջէ $676 + 20 = 696$ հազար լէվա: Այս գումարին 4/10ը պէտք է վճարուած ըլլար ցարդ, բայց անկարելի եղաւ Ճեմարանի տնտեսական սոսկալի տաղնապին պատճառով:

2. Քէսէլինչէֆ եղբայրները դեռ առաջին յարկի 380000 լէվայէն կը պահանջեն մաս մը գումար: որ հարիւրին 12 տոկոսով այսօր կը հասնի 80.000 լէվայի:

3. Մեր խնամակալութեան վերջին ժողովներէն մէկին մէջ Տեսչութեանս կողմէ ներկայացուած հաշիւ մը ցոյց կուտար թէ Ճեմարանն ունի նաեւ 266 հազար լէվա պարտքեր զանազաններու, պետական տուրքի, հացագործի, ուսուցիչներու եւն: Հետեւաբար Ճեմարանի այսօրուան պարտքն է մէկ միլիոն 42 հազար լէվա:

Ինչպէս կը տեսնուի Ճեմարանի ամբողջ անշարժ գոյքերը, որ այնքան կրճատուած, պակասած, դործածուած ու մաշած են. եթէ իրենց սկզբնական արժէքով ընդունուին, հաշիւ գոցեն եղած պարտքերը: Յայտնի է սակայն որ 4095 քառակուսի մեթրէն 2641 մեթր մնացած հողմը, 7 տարի է տղոց ձեռք անխնայ դործածուած դպրոցի մը չէնքերը չեն կարող արժեք աշխարհ, որքան արժած են:

Եւ սակայն ձեւարանը այս պարտքերէն դուրս դեռ
ունի հետեւեալ պարտքերը.

1. Հիմնադիր Տնօրէնի դրած դրամադուլիսը	լեւա
ըստ 1925 Սեպտ.ի տեղեկատուութեան	350.000
2. Հիմն. Տն.ին. դրած շարժուն գոյքերու գինը	100.000
3. " " Յորեկանէն գոյացած գումարը	40.000
4. " " դասագիրքերու վաճառումէն գոյացած գումարները	180.000
5. " " թոշակներէն խնայուած գումարները	432.000
6. " " ընտանիքի անդամներու թոշակներէն խնայուած գումարները	360.000
7. Մուրատեանի անձնապէս Տնօրէնին նուիրած գումարները	370.000
Գումար	1.852.000

Ասոնց կարգին յիշենք նաեւ ձեւարանի
բացառիկ մէկ եկամուտը.

6 տարի Պատի Օրացոյցներէ զուտ չահ	
1926ին	21.000
1927ին	35.000
1928ին	71.612
1929ին	60.000
1930ին	38.286
1931ին	21.481
ԸՆԴՈՒ. գումար	2.079.379

Հետեւաբար ձեւարանը լաիեր, մաքրեր, սպառեր է ոչ միայն Հիմնադիր Տնօրէնի 670 հազար լէվա դրամադուլիս գումարը, թոշակներէ խնայուած 792.000 լէվա գումարները, Մուրատեան պատուական բարեկամին ու բարերարին 370.000 լէվա Գէորգ Մեօրոպի իբրեւ դրամադուլիս արուած նուէր գումարները, այլ նաեւ շուրջ 250.000 լէվայի Օրացոյցներէ զուտ չահերը, և բառառիկ ու բացէն եկած ուրիշ հասոյթներ, ինչպէս հանդէսներէ, թատրոններէ, վիճակախաղերէ գոյացած գումարները:

ԱՅՍ ՏԱՐՈՒԱՆ ՊԻՏՃԷՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱՐՍՆԸ

Տնտեսական այս պատկերին առջև, պետք է շեշտենք և ա՛յն որ համաշխարհային տնտեսական ահաւոր աագնայը առաւել եւս անդրադարձած է մեր վրայ: Գիտենք թէ՛ հայ ժողովուրդն ալ ամէնէն շատ տապկուողներէն մէկն է. թէ՛ մեր ծնողներէն շատեր չկրցան ու չեն կըրնար օրը օրին իրենց յանձնառութիւնները կատարել, թէ՛ մեր վարժարանին մէջ որբերու պաշտպան անձերէն կամ միութիւններէն շատեր ձեռք քաշեցին ու չկրցին շարունակել իրենց երբեմնի աջակցութիւնը: Այս պայմաններուն մէջ մեր կացութիւնը կը դառնայ յոյժ ծանր ու անտանելի: Մեր այս տարուան պիւտճէն, այսքան խնայողութիւններէ յետոյ, խոշոր բաց մը կը ցուցադրէ: Վերջերս համառօտ զեկուցում մը տպագրելու էինք սեղմ շրջանակներու համար: Այդ զեկոյցին համեմատ տարւոյս

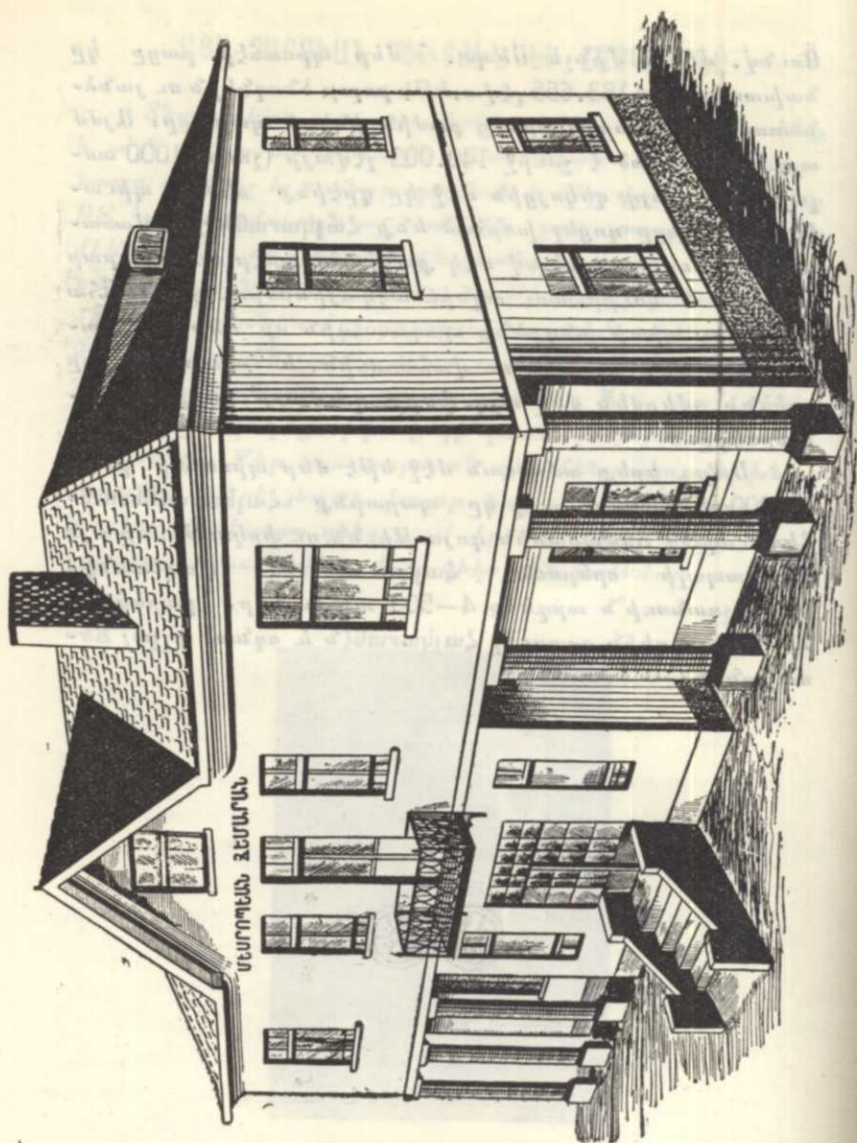

Հ. Ամրուբեան

Յուշով. մէկէն մինչև Սեպտ. 1 մեր պիւտճէի բացը կը նախատեսուէր 183.655 լէվա, եթէ բոլոր ծնողներն ու յանձնառուները վճարեն իրենց բաժին ինկած պարտքը: Այժմ այդ բացը եղած է շուրջ 140.000 լէվայի (շուրջ 1000 տուար): Մեր այդ զեկոյցին մէջ կը գրէինք «Մեր պիւտճէի այս բացը գոցել խորհած ենք Հայկաւաններու վաճառումով, և յոյս դնելով մէկ քանի ազգասէր ու բարերար սրտերու և նուիրատու ազնիւ ազգայիններու վրայ: Ահա թէ ինչու պիտի խնդրենք պաղատագին որ մեր Հայկաւանները գնահատուին ու վաճառուին, և անոր որ կը զրկենք՝ չմերժեն մեզ այդ փոքր գումարը՝ գրքին փոխարժէքը:»

Երկու երեք ամսուան մէջ եթէ մեր պիւտճէի բացը 43.000ով պակսեց, այդ կը պարտինք Հայկաւաններուն: Հետեւաբար ձեմարանին գոյութիւնն ու փրկութիւնը այս տաղնապալի օրերուն Հայկաւաններէն կ'սպասենք: Պիտի չգտնուի՞ն արդեօք 4—500 անհատներ, բարեկամներ, որ ուզէին օգտուիլ Հայկաւանէն և օգնած ըլլալ ձեմարանին:

Ճեմարանի այժմու շենքը

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ,

Ահա քու մէկ զաւկիդ համարատուութիւնը: Ըսի քեզի իմ զաղափարական գործունէութեան շարժիչ ոյժը, պարզեցի Քեզ իմ դաւանանքը, պատմեցի Քեզի հայ դպրոցի մը հիմնարկութեան ծնունդը, ծնունդ տուող ազգակաները, անոր առաջին յաջողութիւնները և կրած առաջին հալածանքը, անոր տարագրուիլը, եղած ճիգերը, զոհողութիւնները, հատնումները, անոր իննամեայ կեանքը, և այսօրուան իրական պատկերը:

Այս համարատուութիւնը կուգայ անգամ մը եւս ապացուցանել թէ հայ միտքը, հայ մշակոյթը պէտք է անցնի միշտ հալածանքի բովերէն, տարագրութեան ուղիներէն: Քա՛ւ լիցի որ ես ուզեմ համեմատել այս ձեւարանի համեմատ ձեռնարկը հայ ժողովուրդի մեծ զաւակներու խնկելի յիշատակներուն՝ ձեռնարկներուն հետ. բայց կարծես մխիթարութեան շունչ մը ունեցեր եմ ու կ'զգամ իմ ճամբուս վրայ, մտածելով թէ այս է եղեր նաեւ պատկերը մեր բոլոր հին ռանդիրաներուն: Այսօրուան գովաբանուած ու փնտռուած Պէրպէրեան մը նոյն բախտին արժանացաւ մեր մէջ. 2 տարի Գաթրիւղի մէջ, այդ հայ-լաջֆ թաղին մէջ, քիչ հալածանք չկրեց, մինչև որ տարագրութեան ճամբան բռնեց ու գնաց թառիլ Սկիւտարի բարձունքներուն վրայ: Այսօր այնքան աստուածացած Մխիթար Աբբան աչքիս առջեւն է շարունակ, հալածուած Կիպրոսի վանականներէն, 40 աստիճան տաքութեամբ ազբիւրի աւազանին մէջ միս մինակ. հալածուած Պոլիս, Իզմիր, պատուհաններէ փախուստով, կանացի զգեստներով դէպի Մոսկա հեռաւոր, անհայ, անապատ թերակղզին,

նպա դէպի Վենետիկի ամայի, անմարդաբնակ Ս. Ղազար կղզին:

Հալածանք բոլոր մտաւորականներու դէմ, ինչե՛ր է ըսած այս ժողովուրդը. հայ վարժապետը բարիա է, խամաճիկ, մանկամիտ՝ եթէ ստրուկի հոգի կը կրէ ան, ամբարտաւան, անկրօն, անհաւատ, դաւաճան է ան, եթէ քիչ մը ցեղային հպարտութիւն, անհատական արժանեաց գիտակցութիւն կայ անոր մէջ:

Եւ սակայն հայ վարժապետը բերեցող վրայէն բարձրագոյն պիտի աղաղակէ իր գիտակցական ձայնը «Ապագան Դաստիարակինն է» (Ռ. Յ. Պէրպէրեան):

* * *

Այս համարատուութիւնը ցոյց պիտի տայ քեզի, Հայ ժողովուրդ, թէ ո՞ւր է ճշմարտութիւնը: Հիմակ Դո՛ւն ըսէ, պատուական ժողովուրդ. Հայոց, թէ ո՞վ է շահագործողը և շահագործուողը: Ո՞վ է որ տուեր է ու կուտայ իր ունեցածն ու չունեցածը, իր քսակն ու հոգին ազգային կրթական մեծ նպատակի մը համար:

Շատեր ըսեր են ու կ'ըսեն, նոյնիսկ վեղարաւոր բարձրաստիճան կրօնաւոր մըն ալ վերջերս կը գրէր ինձ, անհասական մասնաւոր վարժարան մըն է ձեմարանը, ուրեմն, շահու խանութ, հայ վարժապետ մը՝ վաճառական, ուսում կը ծախէ, դրամ գիզելու համար...:

Խեղճ Հայ ժողովուրդ, քու անունով երդուընցող ու սոնքացող ներկայացուցիչներէդ քանիներ ո՛րքան կոյր են, ո՛րքան մանուկ:

* * *

Այս համարատուութիւնը չէ եղած, սակայն, ցոյց տալու քեզ, ո՞վ իմ Հայրերու Սերունդը, թէ ձեմարանին հիմնադիրը իր ամբողջ զոհաբերութիւնն ըրած է, որպէսզի Դուն պարտական մնաս կամ երախտապարտ:

Ո՛չ, քա՛ւ լիցի:

Այն բոլորը որ տուեր եմ, որ կը շարունակեմ տալ, չեմ տուած ու չեմ տար իբրեւ վարկ, ապագային քեզմէ պահանջելու համար. ո՛չ, ոչ մէկ սանթիմ, ոչ մէկ սէնթ պարտական ես դու քու զաւկիդ կամ զաւակներուդ, անոնք զաղափարի մը մի առաքեալները, իտեալ իրականացման սատարները, արդէն իսկ վարձատրուած են, արդէն առած են աւելին ինչ որ տուած են:

Երանի թէ այս սուրբ գործը, ազգային դաստիարակութեան գործը արդիւնաւոր դառնար, որովհետեւ Քու փրկութիւնդ ատոր մէջն է: Այն ատեն յաւելուածով վարձատրուած պիտի ըլլային քու լոյսի մշակ զաւակներդ, կատարած պիտի համարէին իրենց որդիական պարտականութիւնը հանդէպ Հայրենիքին ու Յեղին, մայրերու ՄՕԴ, Հայ Ազգին:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Անկեղծ ըլլալու համար պարտաւոր եմ խոստովանիլ թէ Մեսրոպեան ձեմարանի նման հաստատութիւն մը հայ և օտար շրջանակներու մէջ առաջին օրէն ունեցաւ իր գնահատողները և քաջալերողները:

Ապերախտութիւն պիտի ըլլար չխոստովանիլ այս: Առաջին օրէն, երբ ձեմարանը բացուելու հնարաւորութիւններն ստեղծուած էին, գտնուեցան հայ թերթեր Հայրենիք և Ասպարէզ, որոնք մէյմէկ խմբադրական նուիրեցին գործին կարեւորութիւնը շեշտող: Այնուհետեւ գրեթէ բոլոր աչքի զարնող հայ թերթեր, Պայխա, Հ. Կոչնակ, Կոուկ, Հայ Սիրս՝ Ամերիկայի մէջ, Ազդարար, Նոր Լուր, Ժամանակ Պոլսոյ մէջ, Յառաջ, Ապագայ, Նոր Երկիր Բարիդի մէջ, Յուսաբեր, Արաքս Եգիպտոսի մէջ, Հորիզոն Սելանիկի մէջ, Հայաստան, Նոր Արեւելոյս Ռուսմանիոյ մէջ, Արաքս, Նոր Արաքս Պուլկարիոյ մէջ եւն.: Գրեթէ ամէնքն ալ յարմար առիթներէ օգտուելով խմբագրականներով, թղթակցական և այլ յօդուածներով անդրադարձած են այս հաստատութեան և միշտ մեր առած են անոր օգտակարութիւնը, կարեւորութիւնը, կատարած ու կատարելիք դերը Պալքաններու մէջ և անոր աջակցութեան՝ օգնութեան հասնելու անհրաժեշտութիւնը:

Հաճելի պիտի ըլլար անշուշտ անոնց բոլորէն ալ մէջբերումներ ընել, արտասուումներ կատարել, բայց աւելորդ կը նկատեմ, որովհետեւ անոնք բոլորը հրապարակին վրայ են, հասարակութեան սեփականութիւնը:

ՍԵ սակայն հոս յարմար կը դատեմ դնել քանի մը էջեր ստացուած բաղմաթիւ շնորհաւորական, գնահատական ու քաջալերիչ նամակներէն, գոնէ հայ աչքառու, բարձրաստիճան անձերէ, հայ մտաւորականներէ եւն. ստորագրուած, առանց դաւանանքի, առանց կուսակցական խորութեան:

ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐ

Կիլիկիոյ ծերունազարդ Հայրապետի մէկ նամակէն,

«Օտար հորիզոնի վրայ Ձեր հաստատած Կրթարանը կամ ձեմարանը, այնքան ճգնաժամային օրերէ և դէպքերէ յետոյ, թէ հիացումս և թէ նախանձս կը շարժէ. կը հիանամ որ հայուն աննուաճ նկարագիրը կը պատկերացնէք. կը նախանձիմ, որովհետեւ հին և անցած օրերուն չեմ կարող վերադառնալ. մոռցած եմ երիտասարդութիւնս, մոռցած եմ վարժապետութիւնս, լեռնակուտակ ցաւերն ու տառապանքները ամէն բան թողած եմ իրենց արիւնոտ քղանցքներուն տակ:

«Կը մաղթեմ ամէն յաջողութիւն, իցի՛ւ կրթարանիդ Սաները լաւ օրերու արժանան և մեր ոսկորները զուարթացնեն իրենց յաւիտենական քնարանին մէջ:

«Հայրական Սիրոյ և Օրհնութեան ողջունիւ
ՍՍ.ՀԱԿ_Ա. ԿԱԹՂ. ԿԻԼԻԿԻՈՅ

1931 Օգոստոս 14, Անրիլիաս

Մեծ. Տիար Գէորգ Մեսրոպ

Հիմնադիր-Տնօրէն Մեսրոպեան ձեմարանի

Բաւլլովօ, Սոֆիա

Անկեղծ հաճոյքով կարդացինք Ձեր Յուլիս 27 թը-
ռակիր գրութիւնը, որով կը շնորհաւորէք մեր նոր
պաշտօնը, և այդ առիթով կը նուիրէք մեզ օրինակ մը
Ձեր Հայկաւանէն:

Շնորհակալութիւն Ձեր շնորհաւորական գելուն ար-
տայայտութեանց համար, որոնք Հալազանցութիւն պիտի
ըլլային, եթէ չթրթոսային զգայուն հոգիի մը թովքով:

Ձեր կրթական գործունէութիւնը, որուն նուիրուած
էք անդրդուելի հաւատքով մը, կը դնահատենք: Հիանա-
լի քաջութիւն մըն է օտար երկրի մը մէջ Հայ միտքը
կերտելու համար պահել վառ դարբնոց մը: Ուրախ ենք
որ Տիար Միհրան Մուրատեան իր բարերար ձեռքը կար-
կառած է Ձեզի, շինելով Ձեր դպրոցին շէնքը:

Վստահ ենք որ, հեռի ամէն մասնաւոր շահերէ և
վե՛ր կուսակցական հաշիւներէ, Պուլկարիոյ մայրաքա-
ղաքին մէջ կը փառաւորէք Ս. Մեսրոպի գործն ու անու-
նը, զոր դուք ալ կը կրէք Ձեր ձեմարանին հետ, և կը
օժտէք Ձեր մտքի զաւակները Սահակ-Մեսրոպեան ազնիւ
նկարագրով, որ կ'արտացոլայ նուիրումի և ծառայու-
թեան բոլոր բարձրութիւններուն վրայ:

Շնորհակալութիւն նաեւ Ձեր Հայկաւանին համար:
Շատ աղուոր գործ մըն է իր բովանդակութեամբ: Ան-
շուշտ օգտակար պիտի ըլլայ ա՛յն Հայոց, որոնք հեռացեր
են իրենց բնաշխարհէն և կամ ծներ են օտար ապտղերու
տակ, և կ'ուզեն կարեւոր ծանօթութիւններ ունենալ ի-
րենց ազգային պատմութեան վրայ:

Ձեր ՀԱՅԿԱՐԱՆը կը յանձնարարենք Սփիւռքի ամե-
նայն Հայոց ուշադրութեան և հնչուն գնահատանքին:

Օրհնածայն ողջոյններով

Աղօթարար

ԲԱՐԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂ. ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Կ. Պոլիս 13 Հոկտ. 1927

Ազնիւ Սիրելի,

Մեծ հաճոյքով և ուրախութեամբ կարդացի նամակդ ու մխիթարուեցայ յոյժ, տեսնելով որ դիմելու կանգնած կրթական մեծ ու կարեւոր ձեռնարկի մը և իբրեւ լուսոյ ու գիտութեան ռահվիրայ կը շարունակէք ջամբել մատաղատի մանուկներուն ուսման ու կրթութեան փրկարար սնունդը, մանաւանդ Հայութեան հոծ թիւ մը կազմող այդ դաղնթիւն մէջ, որ այնքան պէտք ունի հայ շունչով օծուն դաստիարակութեան. պահելու համար իր գոյութիւնը այդ օտար երկնքի տակ:

Ուրախ ենք, այո՛, որ Ձեր սիրելիութիւնը իբր հաւատարիմ Սանը յուսոյ վառարանին ջահակիր իր ուսուցիչներուն՝ կը հետեւի անշեղ ու անսայթաք անոնց լուսաշող քայլերուն ու անխտիր կը բաշխէ ինչ որ ստացաւ անոնցմէ: Արդարեւ մեծ ու դժուարին գործ, որուն ձեռնարկեր էք, ու ես հիացումով է որ կը դիտեմ այն յարաճուն ու անխոնջ աշխատանքը, զոր տարիներէ ի վեր ի գործ կը դնէք հակառակ բազմաթիւ խոչերու ու խռութեան. բայց նպատակը, զոր կը հետապնդէք, վեր է ամէն դժվեհատէ և որ պիտի կազմէ Ձեր ներկայ և ապագայ փառքը: Ապրի՛ք, շատ ապրի՛ք:

Մնամք

Ողջունիւ Սիրոյ Աղօթարար

Պատրիարք Կ. Պոլսոյ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԱՐՅԵԱՆ

իւ մեկ ուրիշ նամակէն

10 Մարտ 1931

«Արդարեւ հիացումի արժանի է Կրթական ձեռնարկդ, և մեծապէս գնահատելի անհատական ջանքերդ, ձեմարանը հետզհետէ կանոնաւորելու և ճոխացնելու համար: Կարծես թէ կ'իրադրօժես այն համոզումը թէ հայը անհատապէս հրաշքներ կրնայ գործել, մինչ հաւաքականապէս անզօր կը մնայ:»

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Պուլկարահայոց Առաջն. Տեղապահի ուղղուած մէկ նամակէն

«Անձամբ դիմեցինք հոս Պուլկարաց էքզարքի Տեղակալ Սրբազանին ու պարզելով խնդրոյն վիճակը և «Մեսրոպեան» վարժարանին ներկայ և ապագայ օգտակարութիւնը, իր միջնորդութիւնը խնդրեցինք, և իր փափաքին վրայ յանձնեցինք նաև գրաւոր նօթ մը, ուր բացատրուած էին եղելութիւնը, հիմնադրին պատուաւորութիւնը, վարժարանին կարեւորութիւնը եւն., ու խնդրուած էր որ հաճի միջնորդել, որպէսզի վարժարանին բացուած տեւականանայ: Անշուշտ կը հաճիք մեր կատարած դիմումի պարագան հաղորդել նաև պ. Գէորգ Մեսրոպի:

Պատր. Տեղապահ

ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊՍ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

Մէկ ուրիշ նամակէն՝ ուղղուած մեզ.

« Տոքթ. Մէքալըմ, որ վերջերս Պուլկարիայէն վերադարձաւ, ի մէջ այլոց դժվեստով խօսեցաւ Ձեր հիմնած Կրթական Հաստատութեան մասին, ինչ որ մեզի առիթ ըլլալով մեծ գոհունակութեան, պարտք համարեցինք մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները յայտնել Ձեր ձեռք բերած այս կարեւոր յաջողութեան համար, մանաւանդ օտար երկրի մը մէջ, ուր ամէնէն աւելի Հայ գաղութը կը կարօտի տոհմային դաստիարակութեան:

Վստահ ենք որ Ձեր ջանքերը պիտի շարունակէք այդ ուղղութեամբ՝ աւելի եւս արդիւնաւոր ընծայելու համար Ձեր ստանձնած նուիրական գործը, և մենք կը մաղթենք Ձեզի ի բոլոր սրտէ լիակատար յաջողութիւն և մնամք ողջաւնիւ սիրոյ

Աղօթարար

Պատր. Տեղապահ

ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊՍ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

Մեծայարդ

Տիար Գէորդ Մեսրոպ

Բալլուօ, Սոֆիա

Սիրելի Բարեկամ,

Յուլ. 27 թուակիրդ կարգացի ամառուան արձակուրդէն վերադարձիս: Զբաղմանց պատճառաւ այսօր միայն կրցայ պատասխանել Ձեր շնորհաւորական խնդակցութեանց՝ որոնք քաղցր են, վասնզի Արմաշական եղբայրակցի մը, հայ կրթական մշակի մը զգացմանց թարգման տողեր են. որոնց համար հաճեցէք ընդունիլ իմ սրտազին շնորհակալիքս:

Տասնևեօթ տարիներ օտար երկրի մէջ հայ դպրոց, գործէն հեռու ապրելէ վերջ, հիմնապէս փոխուած պայմաններու ներքեւ հին, սիրուած հաստատութեան մը դադրած գործը վերսկսած ենք հոս, ինչպէս դուք հոտ, 40 գիշերօթիկ ուսանողներ, չորս դասարան և 8 ուսուցիչներ ունինք: Յուսալից՝ կ'աշխատինք:

«Հայկարան»էդ օրինակ մը զրկելով, կ'ուզէիր տըպաւորութիւնս: Ճաշակաւոր և մաքուր տպագրութեամբ, ընդհանրապէս յաջող պատկերներով գեղեցիկ հատոր մը եղած է: Խիստ օգտակար և արժանաւոր կը գտնեմ նպատակը «Հայկարան»ին — ժողովրդականացնել Հայագիտութեան պատկանող նիւթերը՝ զորս մշակեցին հայազգի և օտար պատմագէտներ, բանասէրներ ու քննաբաններ:

Հայ պատանին՝ որ աղէտներու և հայ կեանքի ծանօթ պայմաններուն բերումով՝ չա՛տ համեստ ու չա՛տ նախնական կրթութիւն միայն ստացած է, հայ արհեստաւորը, առեւտրականը՝ որ իր գործէն դուրս հետաքրքիր է Ազգին անցեալ կեանքն ու մշակոյթը ճանչնալու, սորվելու, զաղթական հայը՝ որ յաճախ չարատանջ գործաւոր է, բայց ազնիւ ծարաւն ունի ընտանիքին մէջ իր հայրենասիրական զգացումները զօրացնելու ու զանոնք օ-

տար երկրի մէջ ծնած զաւակներուն փաստելու և իբր հայրենի նուիրական աւանդ յանձնարարելու, դեռատի մայրը որ իր կաթէն ու ֆիզիքական հոգածութենէն զատ պարտք կ'զգայ Ազգ. առողջ գիտակցութեան մը կենդանարար սնունդը ջամբելու ու քիչ մըն ալ աւելի՝ անոնք որ ընթերցող հասարակութիւնը կը կազմեն զաղութներու մէջ և սակայն առօրեայ հայ թերթերէն ու օտար վէպերու թարգմանութիւններէն դուրս՝ չեն գտներ յաճախ որ եւ է լուրջ գրուածներ՝ որ Հայու նկարագիրը ճանչցնէ ու դրոշմէ իրենց մտքին ու հոգւոյն վրայ, լա՛ս, շա՛ս պա՛ս ուսական ռեսմարան մը պիտի զտեն «Հայկարան»ի մէջ ուշադիր վերձնութեան արժանի:

Լեզուին յստակութիւնը. նիւթերու այլազանութիւնը, ճոխութիւնը, հակառակ ժողովրդական ըլլալու նպատակին և հեղինակին ատոր մէջ իսկական յաջողած ըլլալուն՝ ամբողջ հասորին մէջ տիրող զիտական. պատմագնական ոգին ու մեքոսը ոչ միմիայն հեղինակին պատիւ կը բերեն, այլ մանաւանդ գործին իրական արժէքը կը բարձրացնեն. ու անոր ընթերցումը խիստ հաճելի, օգտակար և դաստիարակիչ կընծային:

Հեղինակին կողմէ իբրեւ Դասագիրք՝ մեծ խնամով հրատարակուած Հայ Ազգ. Պատմութեան և Նկեղեց. Պատմութեան հատորները արժէքաւոր ու գնահատելի նպաստ մը եղած էին Ազգ. կրթութեան կենսական գործին:

«Հայկարան», նո՛յնքան արժէքաւոր նպաստ մըն է Հայագիտական Մանօթութեանց Ժողովրդականացման ներկայ էական պահանջին:

Սիրելի Բարեկամս, փափաքս է և յանձնարարութիւնս՝ որ ամէն հայ ունենայ և կարդայ զայն:

Մաղթելով գեղեցիկ յաջողութիւններ հատորիդ և ձեւարանի գործերուդ:

Ողջունիւ ջերմ սիրոյ եւ յարգանաց

Ալօթարար

ՇԱՀԷ ԵՊԻՍԿ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Բարիկ, 14 Դեկտեմբեր 1931

Յարգելի Բարեկամ,

Ստացայ Ձեր 10 Դեկտ. ամսաթիւ նամակը, և անկեղծօրէն ցաւ զգացի այն անձկալից վիճակին համար որուն մատնուած է ձեր շեմարանը. այսօր չի կայ Հաստատութիւն մը, սկսելով մեծագոյն կառավարութիւններէն, որ սաստիկ ցնցուած չըլլայ համաշխարհային տնտեսական տալանապէս, ամէն ոք ստիպուած է մաքառիլ, տուկալու և տեւելու համար. մեր Միութիւնն ալ շատ դժուարին վայրկեաններ կ'անցնէ: Բոլոր սրտովս կը մաղթեմ որ յաջողապէս յաղթէք ներկայ դժուարութեանց, քաջութիւն:

Գալով Ձեր կրած յուսախարութեանց, անոնք հասկնալի են. բայց կը կարծեմ թէ չարժեք որ չափազանց կարեւորութիւն տաք թշնամական զրոյցներուն աւելորդ իսկ էր տալ այն բացատրութիւնները որոնց լոյսին տակ ուղած էք հերքել անոնք: Ձեր գործը տեւական աշխատանքի և յարատեւ զոհողութեան կարօտ ձեռնարկ մըն է, որ շահու աղբիւր մը բնաւ չի կրնար ըլլալ:

Ձերդ անկեղծօրէն

Վ. ՄԱԼԷՋԵԱՆ

21 Սեպտ. 1931 Նիւ Եորկ

Սիրելի Բարեկամ,

Գրքին անունը շատ ընտիր գիւտ է և քաղցրահունչուն ականջին, իսկ սրտին սիրելի — Հալիարան: Շնորհակալ եմ որ օրինակ մըն ալ ինծի ղրկած էիք: Արդէն իսկ այս առտուան ընթերցմանս կարգին անցուցեր էի ու թղթատեցի և հոս հոն ինչ որ մասնաւոր ուշադրութիւնս գրաւեց, կարդացի ընդհանուր գալափար մը կազմելու համար. ինչպէս կ'ըսէք ձեր յառաջաբանին մէջ, սիրոյ ու նուիրման գործ է. ես ալ որ գրչի ու խորհուրդի նուիրուած եմ, կրնամ գնահատել արժէքն ու նշանակութիւնը այն զոհողութեան, որուն գնովը գիրքը արտադրուած է:

... Ձեր վրայ ու ձեր գործին վրայ սէր ու խորհուրդ ունիմ, աւա՛ղ սակայն որ այդ սէրն ու խորհուրդը Ձեզի զգալի ընծայելու պայմաններով չեմ կրնար թարգմանել: Կը ցանկամ ձեր յաջողութեանը, զի կը հաւատամ ձեր գործին օգտակարութեան և ծառայութեան արժէքին:

Սիրալիբ Յարգանօֆ

Ա. Ա. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

16 Յունիս 1931, Նիւ Եորք

Սիրելիդ իմ Պր. Գէորգ Մեսրոպ

Ապրիլ 24 թուակիր նամակդ շատ ուրախացուց զիս և անուշ տպաւորութեան տակ թողուց: Հաւատա՛ որ մըտքէս անցածը սա էր. ա՛խ, հարուստ մ'ըլլայի և այսքան անձնուրացութեամբ ազգին ծառայութեանը նուիրուած սա բարեկամիս աղետօրիկ չէք մը ղրկէի իր այդ փառաւոր գործին համար: Եկուր տես որ ես ալ քեզի պէս անկուտի եմ:

Հրատարակութեան համար պատրաստած գերքդ իսկապէս հիանալի է, երբ լոյս տեսնէ, մենք ալ հոս ամէն ջանք կ'ընենք զայն սպառելու: Ծեմարանիդ գործերը այսքան յամառ ու աննկուն կամքով վարելդ իրապէս հիանալի է: Աւա՛ղ, որ այդ կարգի ծառայութեանց արժէքները գնահատողներու թիւը շատ քիչ է ամէն տեղ, բայց մանաւանդ մեր մէջ:

Խ. ՊԵՆԵԵԱՆ

(Խմբագրապետ Հ. Կոչնակի)

Սիրելի Բարեկամ,

... Ձեզի ղրկեցի երկու օր առաջ առանձին ծրարներու մէջ. 18 օրինակ «Ասպետ Լիպարիտ», 12ը լաթակաղմ, մնացածը թղթակաղմ: Ասոնց ժամանումը իմացուցէք ուրիշ օրինակներ ալ կը ղրկեմ: Ասոնք կրնաք գործածել

ինչպէս որ ուզէք, կամ նուէր տալով իբր մրցանակ, և կամ վաճառելով յօգուտ ձեմարանիդ:

Հարկ չկայ նորանոր և հանդիսաւոր հաւաստումներու իմ կողմէն՝ սիրազեղ զգացումներուս մասին, Ձեր ստանձնած գործին նուիրականութիւնը գիտեմ նոյնչափ և անոր ծանրութիւնը: Կը մաղթեմ յարատեւութիւն, կարողութիւն, առողջութիւն՝ և աւելի փայլուն յաջողութիւն:

Նիւ Եորք

Ձերդ սիրով
ՎԱՀԱՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Պատուական եղբայրակից,

Ստացայ սիրալիր հրաւերդ ներկայ գտնուելու համար վարժարանիդ տարեկան հանդէսին: Շնորհակալ եմ ի սրտէ:

Յաւս մեծ է, սակայն, որ չպիտի կարենամ ինձ համար իսկապէս նուիրական եղող այս պարտականութիւնը կատարել՝ հակառակ ջերմագին փափաքիս: — «Հոգիս յօժար է, բայց մարմինս տկար:»

Յանձնարարուած է ինձ երբեք օդի հոսանքի չենթարկել յոգնած ու ծերացած գլուխս: Արդ՝ անկարելի է այս զգուշութիւնը ընել և արուած պատուէրին հետեւիլ հանդիսատարի մէջ: Եւ ա՛յս է միակ պատճառը որ յաճախ զիս կը ստիպէ զրկուիլ հոգեպարար տեսարաններէ, հանդիսութիւններէ: Եւ յետոյ, չեմ կարող ուրանալ որ վարժապետ մըն եմ ես ուլ: Շուրջ քառասուն տարի սնած ու ապրած եմ վարժապետի յոյզերով, յոյսերով, ցաւերով ու խինդերով, Ու որքան որ քանի մը տարիներէ ի վեր քաշուած ու հեռացած եմ ասպարէզէն, ու կ'ապրիմ վաստկուած դափնիներու կամ կուտակուած պատրանքներու տոկոսով, ես չեմ որ պիտի կարենայի, ի տես սիրտսուն աշակերտներուդ ցուցադրած ջանքերուն և տարած յաղթանակներուն, զսպել ու զրկել ինքզինքս քանի

մը համեստ խօսքեր ալ իմ կողմանէ անոնց ուղղելու գերազանցապէս հաճելի պարտականութենէն և անսահման հաճոյքէն:

Որքա՛ն դժբաղդ եմ որ դիպուածը այս վայելքէն ալ կը զրկէ զիս՝ խօսելու անկարող վիճակի մը մէջ գնելով զիս սա միջոցին:

Մտքով ու սրտով հոտ եմ, քու քովդ: Ու կը խընդորեմ որ, փոխանորդելով զիս, իմ անունովս ըսես բոլոր քու սանիկներուդ և սանուհիներուդ, անո՛նց որոնք կը մնան և անոնց որոնք կը մեկնին վերջնականապէս, թէ աշխարհի վրայ ճշմարտապէս յաջողելու համար բաւական է ըլլալ անկախ մտքի և անչաճախնդիր նկարագրի տէր, և թէ իսկապէս երջանիկ ըլլալու համար պէտք է ու բաւական է սիրել, տառապիլ ու ներել:

Կը խնդրեմ որ իմ շնորհաւորութիւններս մատուցանես վարժարանիդ ուսուցչական մարմնոյն՝ ձեռք բերուած յաջողութեանց համար: Իսկ քե՛զ, անխոնջ ու յամառ վաստակաւոր կրթական գործին, կը մաղթեմ ի բոլոր սրտէ լաւազոյն յաջողութիւններ այն փշոտ առպարէզին մէջ զոր ընդգրկած ես: Մի՛շտ դէպի վեր, մի՛շտ դէպ առաջ:

Այսօր անուանդ տօնախմբութիւնն ալ կը կատարես: Ընդունէ՛, այս առթիւ, սրտաբուխ շնորհակալութիւններս և անկեղծ մաղթանքներս:

Քեզ միշտ բարեացակամ
ԿՐԾՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Տիար Կրօն Միքայէլեան Պուլկարահայոց մէջ հայ մտաւորականներէն մէկն է, որ մասնաւոր Հայ Կրթական հաստատութեան մը հիմնադիրը եղած է Վառնայի մէջ):

Տիրոյթ, 1929 Մարտ

Կը մաղթեմ Ձեր դժուարին գործին յաջողութիւն և Մեսրոպեան ձեմարանին յարատեւութիւն: Վառեցէք դիտութեան ջանքերը, գիտեմ շատ դժուար է ձեր գործը, որովհետեւ պէտք եղած քաջալերութիւնը չէք ստանում և միս մինակ այդպիսի մեծ գործ մը տանիլը խիստ դժուար է: Միայն մի բան ինձ յոյս է տալիս, դուք այդպիսի դժուարութիւններ շատ էք ունեցել և միշտ յաղթանակով դուրս եկած էք. այժմ էլ կը յաղթանակէք Ձեր դէմ ելած դժուարութիւններին, առանց վարանելու, առանց յուսահատուելու: Իհարկ է մեր պարտականութիւնն է Ձեզ թեւ ու թիկունք կանգնելու, բայց ի՞նչ անեմ. մենք ապիկարներս ոչինչ չենք անում այդ գիտութեան և լուսաւորութեան օճախի հանդէպ:

Սեղով (Զօրավար)

9 Գեկտ. 1931 Գահիրե

Վերանքիս մէջ շատ անգամներ խաբուած մարդ եմ, չեմ կարող հպարտանալ՝ թէ ճիշդ զգայարանք ունիմ մարդիկ ճանաչելու, սակայն չեմ կարող նաեւ ուրանալ, թէ բնագոյով ու հոտառութեամբ գիտեմ մէկ-մէկ ձերմակը սեւից և սաքը պտղից տարբերելու: Ձեզ հետ երկար ապրած չեմ, բայց այն քիչ օրերն էլ բաւական եղած են, որպէսզի Ձեզնից բաժնուեմ լաւ զգացումներով: Ու համակրած եմ Ձեզ Ձեր մէջ դրական մարդը տեսնելով: Յետագայ տարիները եկան ցոյց տալու, որ, բարեբախտաբար բնաւ սխալած չեմ: Գոհ եղէք, հպարտացէք որ ընտիր ցեղին հարազատ զաւակն էք, — յամառ, տոկուն, անապատի մէջ քրտինք թափող և ժայռերի վրայ ծաղկանոց ստեղծող: Ի՞նչ արժէք ունին հաշոցները, ո՞վ է դուռն առող ծոյլ ու մեղկ բերանների վայրահաջութիւններին: Ձեզ պիտի գնահատեն, սիրեն ու յարգեն գործեր կատարելու և ոչ թէ գործեր խափանելու համար: Բոլոր

հաջոցները ձեմարանի մէկ պատուհանը չարժեն, որտեղից ամէն դատարկ խօսք դուրս պիտի գայ և քամիների սեփականութիւնը դառնայ: Ուրեմն եթէ իմ գիտցած Մեսրոպն էք, գործերնիդ կը շարունակէք ու կարաւանը կը քշէք, երկու զսց ականջներ ցուցադրելով հաջոցների դէմ:

Հաւատացէք որ մի Մեսրոպ էլ ես եմ, նրա չափ բարոյական վաստակ չդիզած, սակայն նրա չափ արցունք ու արիւն փսխած: Ուստի թոյլ տուէք որ Ձեզ նմանելով, ես էլ կրկնեմ՝

Մեծագոյն խելագարներից մէկը
կրսնորագրեի

ՎԱՀԱՆ

(Խմբագրապետ «Յուսաբեր»ի)

3 Օգոստոս Սուլթանապատ (Պարսկաստան)

Սիրելի Բարեկամ,

Շատ ուրախ եմք որ Ձեր և մեր սիրած գործը՝ թէև դանդաղ քայլերով՝ բայց յարատեւ կը յառաջանայ: Գիտեմ ունեցած դժուարութիւննիդ՝ որոնք կը յուսամ թէ համբերութեամբ և տոկունութեամբ պիտի կրնաք հարթել:

Ինձ հետ նախկին աշակերտուհիդ՝ Ջեփիւռը նորանոր յաջողութիւններով զօրաւոր կամք և յարատեւութեան ոյժ կը մաղթէ Ձեզ:

Ձերդ

ԹԱԹՈՒԼ Գ. ԴՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

4 նոյ. 1929 Նիւ Եոթ

Յարգոյ Տիար,

...Ընկերութեանս կողմէ կուգամ Ձեզ քաջալերել Ձեր ստանձնած ազնիւ գործին համար, յուսով ենք թէ Ձեր ճամբուն վրայ հանդիպած խոչընդոտները արգելք չպիտի հանդիսանան այդ-դիսի օգտակար գործի մը:

Սիրալիր յարգանքներ բոլոր անդամուհիներու կողմանէ:

Մնամ

Ձերդ Յարգանօք

ի Դիմաց «Արեւոյսի Հայունեաց Ընկ.»
Աստեղադպրուհի՝ ՊԵԱԴՐԻՍ ԹԱԹՈՍԵԱՆ

Գահիրէ 4 Փետրուար 1932

«Հաճոյքով ստացայ Ձեր ղրկած «Հայկարան» անուն պարբերագիրքը:

Ներկայիւս կը փութամ յայտնել Ձեզ իմ անկեղծ շնորհաւորութիւնները, թէ՛ սոյն օգտաւէտ գիրքին և թէ մանաւանդ Ձեր նախաձեռնութեամբ Մեսրոպեան ձեմարանի այնքան ազգօգուտ և գովելի հիմնարկութեան ձեռնարկին համար:

Լիայոյս եմ թէ, շնորհիւ Ձեր աջալուրջ հսկողութեան և անխոնջ ջանքերուն, սոյն ձեմարանը պահելով ընդմիշտ իր գոյութիւնը՝ փափաքուած արդիւնքը պիտի տայ, հասցնելով հայ ազգին զարգացած զաւակներ:

Առ ի գնահատութիւն Ձեր սոյն կրթասիրական գեղեցիկ գործին, ներփակ Ձեզ կը ղրկեմ մէկ եգ. ոսկի փոքրիկ նուէրս, մաղթելով Ձեզ կար և յաջողութիւն:

Մնամ Յարգանօք

Տ. ԲԱՐԹՈՂԵԱՆ

(Բրնձ. Տելեմաֆ)

Սիրելի Բարեկամ,

Անհուն ուրախութեամբ ողջունեցի Ձեր 27 Յունիս 1930 թուակիր պատուական գրութիւնը նաեւ Ձեր յոյժ հետաքրքրական և օգտակար նոր գիրքը «Հայկարան», զոր մեծ գուրգուրանքով կը պահեմ սեղանիս վրայ իւր «referance»-ի գիրք: Ձեր այդ գործին համար, հմուտ գործիչներէ պատրաստուած գրախօսականներէ վերջ, ինծի պէս մէկը ի՞նչ կրնայ ըսել: Վախճամ աւելի նսեմացնեմ այդ թանկագին աշխատութեան արժէքը, իմ թերի արտայայտութիւններովս: Այսպիսի գիրքի մը պէտք ունինք, սակայն Ձեզմէ զատ մէկը չկար որ կարենար այդ պէտքը լիովին գոհացնել: Երախտապարտ ենք Ձեզի ու պարտք մըն է մեզ համար զայն տարածել:

Ճեմարանիդ Յայտագիր-Կանոնադրէն օրինակ մը ստացած եմ: Ճեմարանի տեւական և կանոնաւոր յառաջդիմութիւնը խիստ գովելի է: Իրապէս շնորհաւորելի էք Ձեր այդ ձեռնարկով, յաջողութիւն կը մաղթեմ:

Մնամ եղբայրօրէն

Ձերդ

ԼԵՒՈՆ ԶԷՆԵԱՆ

Նիւ Հեվըն 1931

Յարգելի Բարեկամ,

Բոլոր հոգիովս կը գնահատեմ Ձեր աղգօգուտ ու դժուարին գործը, Մեսրոպեան Ճեմարանի նման յոյժ կենսական ու անհրաժեշտ հաստատութիւն մը հիմնելն ու վարելը: Իմ բոլոր հոգիով Ձեզի հետ եմ և կը մաղթեմ Ձեզ կարողութիւն և յաջողութիւն, յարատեւութեամբ տանելու համար Ձեր այդ գործը:

Յարգանք

Մ. ԲԷՊԱՊԵԱՆ

Սիրելի Պարոն,

Մեղադրելի եմ ոչ միայն Ձեր գողտրիկ «Հայկարան»-ն ստանալու չհաստատելու, այլ նաև այսքան երկար ատեն փոխարժէքը չդրկելու համար: Չարամտութեան պատճառաւ չէր, եթէ կրցած էք զիս ճանչնալ: Այսու հանդերձ, իբրև հաճելի պատիժ ինձի և Ձեր քրտնաթոր ջանքերուն դոյզն վարձատրութիւն այդ գումարին երկնապատիկը, տասը տոլար կը զրկեմ: Վստահ եմ որ Ձեր կարիքը մեծ է, Ձեր գործը մեծ, Ձեր ջանքերը գնահատելի և Դուք արժանի էք ամբողջ ազգին գնահատումին և երախտագիտութեան:

Զմոռնամ ըսելու որ մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացի «Հայկարան»-ին մէջ մի էջը և մէկ օրինակ նուէր ըրի հոն ուր կրնայ գնահատուիլ:

Յաջողութիւն մաղթելով Ձեր ամէն մի քայլերուն

Կը մնամ անկեղծօրէն Ձերդ

ՅՈՎՍԷՓ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ (*)

(Ասամնաբոյժ)

(*) Մեսրոպեան Ճեմարանի մէջ 3 տարիէ ի վեր «Լուսինեան Մրցանակի» հեղինակը:

Ուրիշ յարմար առիթի կը վերապահենք ասոնց նման դեռ բազմաթիւ նամակներու, չնորհաւորութեանց ու քաջալերութիւններու հրատարակութիւնը, առ այժմ բաւ համարելով այս քանի մը էջերը:

Գ. Մ.

ՈՐԲԵՐՈՒ ՖՈՐՏԻ ՀԱՇԻՈՅՆ ՍՏԱՑՈՒԱԾ ՆՈՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ

	ԼԷԿԱ
Ա. Տ. Մեսրոպեան, Նիւ Եորք, 15 տուար (տպագրութեան առէն մոռցուած)	2032
Բարսեղեանէ	2000
Գասպարեանէ	1000
	5032

